

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ahmet Erol

turne mektuplari

MEKTUP

TURNE MEKTUPLARI

Ahmet Erol 1961'de Sivas'ta doğdu. 1978 yılında İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'ni, 1984'te Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Uluslararası Ekonomik İlişkiler Dalı'nı bitirdi. 1986'da T.C. Maliye Bakanlığı Teftiş Kurulu'nda Maliye Müfettiş Yardımcısı olarak göreve başladı.

Halen Maliye Baş Müfettişi olarak İstanbul Defterdar Yardımcılığı görevini yürütüyor.

Maliye Bakanlığı tarafından 1993-1994 tarihleri arasında "bilgi-görgü artırımı" ve "Amerika Birleşik Devletleri'nde Bütçe Harcamalarının Denetimi" konusunda inceleme ve araştırmalarda bulunmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderildi. Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunduğu sırada The University of Michigan'da "Devlet ve Denetim (Government and Inspection)" konulu bir konferans verdi.

Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'de Devlet Borçları (1981-1990)

(1992) adlı yayımlanmış bir kitabı olan Ahmet Erol'un; Türkiye'de Konut Sorunu, Finansal Kiralama (Leasing), Maliye Bakanlığı'nın ve Ekonomik Birimlerin Yeniden Yapılandırılması, Finans Kesiminin Vergilendirilmesi konularında araştırmaları ve çeşitli dergilerde yayımlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır.

Bankacılık, vergi ve finans kendisini uzmanlaştırdığı alanlardır. Bu konularda yayımlanmış pek çok makale, inceleme yazıları ve konferanslarının yanında çeşitli çevirileri de vardır.

AHMET EROL

Turne Mektupları

Edebiyat - 228
ISBN 975-363-794-2

Turne Mektupları/Ahmet Erol

1. baskı: 1000 adet, İstanbul, Ekim 1997

Yayına Hazırlayan: Birhan Keskin
Kapak Tasarım: Pınar Kazma Çınar
Ofset Hazırlık: Gülçin Erol
Yayın Koordinatörü: Aslıhan Dinç
Baskı: Şefik Matbaası

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 1997

Tüm yayın hakları saklıdır.

Tarutum için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.

İstiklal Caddesi, No: 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Ücretsiz PDF Kitap Arşivi: <https://kitapy.org>
Telefon: (0 212) 293 08 24 Faks: (0 212) 293 07 259

İÇİNDEKİLER

Trabzon'dan • 9
Trabzon'dan Kahramanmaraş'a Doğru • 17
Kahramanmaraş'tan • 21
Kahramanmaraş-Adıyaman • 25
Urfa Tünelleri'nden • 32
Kocaeli: İstanbul'a Bir Turnike • 35
Karlı Bir İstanbul Gününden (1) • 39
Tekirdağ'dan (1) • 47
Tekirdağ'dan (2) • 55
İstanbul'dan (2) • 61
İstanbul'dan (3) • 67

Eşim Nurdan'a...

Trabzon'dan

Karadeniz'in dalgaları yüreğimi döverken, Mario Levi'nin Haldun Taner Öykü Ödülü'nü alan *Bir Şehre Gidememek* adlı şiirsel öykülerini yutarcasına okudum. Çok şeyler buldum sevdiğim, özleminden, insanlıktan ve bizden yana. Bu yapıtı okuyan herkesin kendi yaşamından kesitler bulacağını sanıyorum.

Mario Levi, alanında bir ilk. Türkiye'de yapılmakta olan yazın yarışmalarında ilk kez ödül kazanma başarısını taşıyan ilk azınlık yurttaşımız. Türk dilini kullanımındaki başarısı ve şiirsel anlatımı övgüye değer doğrusu.

Mario Levi'nin yapıtının irdelenmesi belki ayrı bir yazının konusu olmalı. Ben, bugün sana Karadeniz'in ürpertici dalgaları ve sinsi yağmuru içinde bir başka yazarın kitabını anlatmak istiyorum. Gerçekte, amacım anlatmak değil; bu yapıtın kimi satırlarını, kimi sözcüklerini seninle paylaşmak.

Seninle paylaşmak, üzerinde söyleşmek istediğim kitap Orhan Pamuk'un *Kara Kitap* adlı romanı. Kitabın adı, taşıdığı yazınsal değer açısından pek uyumlu değil kanımca. Türk yazını ve yazın tarihi açısından tam anlamıyla yetkin bir yapıt olup, tek sözcükle bir Ak Kitap.

Konur Ertop, Orhan Pamuk ilk romanı olan *Cevdet Bey ve Oğulları*'nı yayımladığı zaman, onu "*Edebiyat dünyasının yeni üyesini hayranlıkla selamlıyorum*" diyerek karşılaştı. Atilla Özkırımlı ise, yazarın ilk yapıtına biraz daha ürkek ve ölçülü yaklaşarak "*önemsenip tartışılması gereken bir roman*" diyerek dü-

şüncelerini belirtmişti. Birçok Türk yazarı, hatta kıskançlık ve kinleri ile ünlü kimi yazarlarımız bile ilk kitabında Orhan Pamuk'a şapkalarını çıkararak "Hoşgeldin" demişlerdi.

Bir zamanlar "Hoşgeldin" denilen bu yazar, bugün Türk yazınının en ağır taşlarından biri olarak yazın dünyamızda yerini aldı bile. Çevrildiği takdirde, diğer dil yazınları içinde de hak ettiği yere kavuşacağına inanıyorum.

Yazarın son romanı olan *Kara Kitap*, güç bir kitap. Okurun, yazarın harcadığı emeği haketmesi gerekecek. Alışılmadık bir dille yazılmış ve okuyucunun dönüp dönüp yeniden okumak isteyeceği hikâyelerle kurulmuş bir arayış romanı, bir aşk romanı, bir ansiklopedik roman *Kara Kitap*.

Kitapta şaşırtıcı düzeyde bir bilgi birikimi ve bilgi aktarımı var. Gerçekte, roman köklü, birikimli, iyi analiz edilmiş, soylu bir özgeçmişin izlerini taşıyor. Dolu dolu bir geçmiş, alabildiğine birikimli bir yaşam.

Kitap ansiklopedik bir kitap. Ansiklopedilerden tek ayrımı, aktarmak istediği bilgileri alçakgönüllü bir sadelik, akıcılık, coşku ile ve fark ettirmeden okura aktarması. Kitabı okurken, bu yelpazesi geniş bilgi birikiminin beynimizin bir köşeciğine kaydedildiğinin ayırımına bile varmıyoruz. Ama, sonradan günlük yaşamımızda bu bilgi birikiminin şaşırtıcı bir biçimde ortaya çıktığını görüyoruz.

Romanın ansiklopedik bilgi yelpazesi 12 Eylül 1980 öncesi yakın tarihimizden, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına, Bektaşilikten Nakşibendiliğe, Cumhuriyetle başlayan çağdaşlaşmadan, toplumun Batı ölçütleri karşısında bozunuma uğrayan tavırlarına, Türk kargalarının dünyanın en uzun süre yaşayan kargaları olmasından kurtarıcı olarak beklenen Mehdi'ye, Mevlana ile Şemsi Tebrizi arasındaki ölümsüz seviden diğer ölümsüz ve şaşırtıcı birçok sevdaya, *Tommi*ks ve *Teksas*'tan Hurufiliğe, basın dünyasından pabucu dama atılmış köşe yazarlarına, solculuktan tarikatçılığa, Nakşibendilikten Arnavutluk'a kadar dalgalanıp durmakta romanın her bir sayfasında. "Şiir-beyi" Cemal Süreya, "*Ne yazsa ilgiyle okunur*" diyor Orhan Pamuk için. Ne kadar zaman oldu, dizeler bu eşsiz insanını yitire-

li? Kaç zaman geçti dersin, bu *anadevletçi* maliyecî aramızdan göçüp gideli?

Ölümlerin ardından zaman sanki daha bir hızlı geçiyor. Birilerinin, bilmem kaçınıcı ölüm yıldönümü anmalarında, “Aaa, ne çok zaman geçmiş; ne tez on yıl olmuş” diye konuşuruz seninle hep. Cemal Süreya da kervanını yükleyip gitti buralardan. Kurucusu, hazırlayıcısı ve kuramcılarında biri olduğu *Maliye Yazıları*, 22. sayısını bildiğin gibi Cemal Süreya’ya adadı. Seninle söyleştığım, özlem gidermeye çalıştığım bu yazıyı da, biraz Cemal Süreya’nın *Maliye Yazıları* dergisinden beklediği, umduğu yazı türüne yakınlaşmak üzere düşündüm. Kuru, donuk, çağrışımlardan ve duygulardan uzak bir kitap tanıtım yazısı yerine, daha canlı, daha yüzyüze, daha sıcak, yelpazesi daha geniş bir tanıtım yazısı olsun istedim.

Tevfik Akdağ’ın, Cemal Süreya’yı çağrıştıran şu dizeleri yayımlandı Eylül 1990’da Mehmet Kemal’in, *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesinde:

*“Yaz beklemede sevgili şair
Seni bir kişi dinlese dinlemese de
Yaz durmadan günler kayıp geçiyor
Ekle bir dize daha sevgi dizesine.”*

Yaz beklemiyor. Yaz beklemiyor, günler durmuyor. Orhan Pamuk’un romanı, belli etse de etmese de biraz özlem romanı. Biraz bekleyiş, biraz arayış, biraz buluş, biraz yitiriş, ve delice bir özleyiş romanı... Bunun kanıtı olan bir bölümden sana alıntı yapmak istiyorum:

“O zaman, kibritimi bir daha yakmadan gerisin geriye şehrin ışıklarına dönerken, felâket anlarında ölümü karşılamanın en mutlu yolunun bu olduğunu düşünerek uzak bir sevgiliye acıyla sesleneceğim: Canım, güzelim, kederlim, felâketler zamanı gelip çattı, gel bana, nerede olursan ol, ister sigara dumanıyla dolu bir yazıhanede, ister...”

Kitabın bölüm başlıklarına konulan “epigraflar” da arayışın, özlemin, hüznün izlerini taşıyor. İşte bunlardan birkaçı:

–“İnsan terkederken bir sebep gösterir. Bunu söyler. Karşısında-
kine cevap verme hakkı tanır. Öyle durup dururken gidilmez. Yok ço-
cukluk bu.”

Marcel Proust

–“Gâh kar yağıyordu, gâh karanlık.”

Şeyh Galip

–“Çok eskiden rastlaşacaktık”

Türkan Şoray-Lütfü Akad.

–“Ne kadar zaman arayacağım seni ev ev, kapı kapı? Ne kadar
zaman köşeden köşeye, sokak sokak?”

Mevlâna.

Çevremizi günden güne yok ediyoruz. Hem de daha iyi,
daha güzel, daha rahat bir yaşam adına. İçinde yaşadığımız
dünyayı öldürüyoruz adım adım. Orhan Pamuk, çevre konu-
su romanında tüyler ürperten tümcelerle dile getiriyor. İnanır
mısın, o satırları okurken, gözüm kolumdaki ince tüylere kay-
dığında bu tüylerin diken diken ayaklandığını gördüm.

Kitabın “Boğazın Suları Çekildiği Zaman” başlığını taşıyan
ikinci bölümünde, konunun dehşetli boyutu ve yazarın anlatım
gücü ortaya çıkıyor.

Kitap, zaman dilimi olarak 1980’lerin Türkiyesini işliyor.
Romanın başkişisi Galip. Galip’in özdeşleşmek istediği gazeteci
köşe yazarı Celâl Salik, bana sanki tanıdığımız iki köşe yazarı-
mızın bir karması olarak göründü. Bunlar, Çetin Altan ve Abdi
İpekçi. Köşe yazarı Celâl Salik , toplumsal, ekonomik, siyasal
ve teknolojik konulara Çetin Altanvari yaklaşımlarda bulun-
yor. Çetin Altan’ın da bir dönemde işlediği, toplum gündemine
getirerek büyük tartışmalar yarattığı Mevlâna ile Şemsi Tebrizi
arasındaki aşka Celâl Salik de uzun uzun değinmekte köşe ya-
zılarında. Celâl Salik’in sonu ve o sonun cereyan ettiği Teşviki-
ye Sokağı ise Abdi İpekçi cinayetini anımsatıyor acı acı, Celâl
Salik’in de *Milliyet* gazetesinde yazdığı, romanda birçok kez be-
lirtiliyor. Orhan Pamuk gerçek yaşamdaki kişilerden büyük bir
senteze varmış ve kurgulama gücünün doruklarına çıkmış Cel-
âl Salik’i yaratırken.

Roman; bence de gerçek olayların kişilerinden, ortamlarından, zamanlarından çağrışımlarla yaratılan sentezlerden oluşturulacak dev boyutlu bir düşsel kurgudur. Bunu başarabilen yazarlar, büyük oluyor tüm zaman dilimlerinde. İşte evrensellik bu olsa gerek. Hiçbir zaman değerini yitirmeden okunabilme ve insanları etkileyebilme gücü... Orhan Pamuk bunu başarmış.

Ülkedeki toplumsal yapıda oluşan değişimler, Teşvikiye'deki bir apartman yaşantısının analizi ile ortaya konurken, ülkenin ekonomik yapısındaki değişimlerin insanlar üzerindeki etkileri de Teşvikiye'deki "Alâaddin'in Dükkânı" bölümünde ve bir manken ustası olan Bedii Usta'nın kişiliğinde nefis bir biçimde işlenmiş.

Bedii Usta'nın yaptığı mankenlere ilişkin anlatım ise, Batılılaşma sancılarının insanlarımızda yarattığı çarpıklığın bir ağırlatısı (trajedisi) adeta... Romanın bu satırlarını okurken insan ağlaması mı, yoksa gülmesi mi gerektiği konusunda şaşırıp kalıyor. Romandan Bedii Usta'nın mankenlerine ilişkin satırları okurken, senin de aynı duyguları yaşayacağını biliyorum. Bu bölümleri yazarken, romanın bu kişilerini yaratırken Orhan Pamuk, tam bir psikolog, tam bir toplumbilimci gibi çalışmış; anlatımı ve saptamaları o denli yansız, o denli nesnel:

Korkuluk gibi gübre ve köy kokan "folklorik" bir ayrıntı bir yana, "mankencilik" denen zenatten toplumumuz yüzyıllardır haberdar bile değildi. Bu işe ilk girişen usta, mankenciliğimizin piri, Abdulhamit'in emri ve zamanın şehzadesi Osman Celâlettin Efendi'nin ilgisiyle açılan Bahriye Müzesi'ne gereken mankenleri hazırlayan Bedii Usta olmuştur. Mankenciliğimizin gizli tarihini yapan da Bedii Usta'dır. Üç yüzyıl önce Akdeniz'de İtalyan ve İspanyol gemilerine kök söktüren levendlerimizin ve civan yiğitlerimizin palabıyıkları ve bütün haşmetleriyle, bu ilk müzeye yerleştirildiğini ve saltanat kayıkları ve kadirgaların arasında dikildiğini gören müzenin ilk ziyaretçileri, tanıkların anlattığına göre, hayretler içinde kalmıştır. Be-

dii Usta, bu ilk harikalarında malzeme olarak ağaç, alçı, balmumu, ceylan, deve ve koyun derisi ve insan saç ve sakalı kullanmış. Büyük bir sanatkârane başarıyla gerçekleştirilen bu mucizevi yaratıklarla karşılaştığında zamanın dar görüşlü şeyhülislamı öfkeye kapılmış: Allahın yaratıklarını bu kadar mükemmel taklit etmek, Allah'la bir çeşit boy ölçüşmek olarak görüldüğünden mankenler müzeden kaldırılmış, kadırgalar arasına korkuluklar yerleştirilmiş.

Bitmemiş batılılaşma tarihimizde örneklerini binlerce kere gördüğümüz bu yasakçılık zihniyeti, Bedii Usta'nın içinde bir anda alevlenen "zenaat ateşini" söndürmemiş. Bir yandan evinde yeni mankenler yaparken, bir yandan da "evlâtlarım" dediği eserlerini yeniden müzeye sokabilmek ya da ayrı yerde sergileyebilmek için yetkililerle anlaşmaya çalışmış. Başarısızlığa uğrayınca yöneticilere ve devlete küsmüş, ama yeni zenaatına değil. Evinin önünde küçük bir atölye haline getirdiği bodrum katında manken üretimine devam etmiş. Sonraları, hem mahalledeki komşuların "büyücülük, sapıklık ve zındıklık" suçlamalarından sakınmak, hem de gittikçe kalabalıklaşan "evlâtlarıyla" alçakgönüllü bir Müslüman evine sığamadığı için, eski İstanbul'dan Galata'ya, Frenk yakasında bir eve taşınmış.

Ziyaretçimin beni de götürdüğü Kulebidi'ndeki bu tuhaf evde, titiz çalışmalarına inanç ve tutkuyla devam ederken, oğluna da kendi kendine öğrendiği mesleğini öğretmiş. Yirmi yıl süren bir çalışmadan sonra, Cumhuriyetimizin ilk yıllarındaki o heyecanlı Batıcılık dalgası içinde, beyefendiler başlarındaki fesleri çıkarıp Panama şapkaları giyerken ve hanımefendiler çarşaflarını atıp ayaklarına topuklu iskarpinler geçirirlerken, Beyoğlu caddesindeki o ünlü giyim kuşak dükkânları vitrinlerine manken yerleştirmeye başlamışlar. Yurt dışından getirilen o ilk mankenleri görünce, Bedii Usta yıllardır beklediği zafer gününün geldiğini düşünerek yeraltındaki atöyesinden caddeye fırlamış. Ama "Beyoğlu" denen bu gösterişli alış-

veriş ve eğlence caddesinde ölümiüne kadar kendisini yeniden yeraltındaki hayatın karanlığına itecek yeni bir hayal kırıklığıyla karşılaşmış. Götürdüğü örnekleri gören, atölyesine mahzenine gelen bütün o 'bonmarşe' sahipleri, takım elbise, etek, kostüm, çorap, palto, şapka satan bütün o hazır giyimciler ve elbiselerin modellerinin üretildiği Batılı ülkelerin insanlarına değil, bizim insanlarımıza benziyorlarmış. "Müşteri," demiş dükkâncılardan biri, "sokakta her gün onbinlercesini gördüğü o bıyıklı, çarpık bacaklı, kara kuru vatandaşlardan birinin sırtındaki paltoyu değil, uzak ve bilinmeyen bir diyardan gelen yeni ve 'güzel' bir insanın giydiği ceketi sırtına geçirmek ister ki, bu ceketle birlikte kendi de değiştiğine, başka biri olabildiğine inanabilsin." Bu işlerde pişmiş bir vitrinci, Bedii Usta'nın eserlerini hayranlıkla karşıladıktan sonra, ne yazık ki ekmek parası için vitrinlerine bu "gerçek Türkleri, bu gerçek vatandaşları" koyamayacağını açıklamış: Türkler artık "Türk" değil başka bir şey olmak istiyorlarmış çünkü. Bu yüzden kılık kıyafet devrimini icat etmişler, sakallarını tıraş etmişler, dillerini ve harflerini değiştirmişler. Daha veciz konuşmayı seven bir dükkân sahibi, müşterilerinin bir elbiseyi değil, aslında bir hayâl satın aldıklarını açıklamış. O elbiseyi giyen "ötekiler" gibi olabilmek hayaliymiş asıl satın almak istedikleri.

Teknolojinin toplumdan götürdükleri, "Batının kutu kutu getirilen, sinemalarda saatlerce oynatılan o lânet olası filmler yüzünden sokaktaki insanımızın jestleri saflığını kaybetmeye başlamış. Açık seçik farkedilemeyen bir hızla, insanlarımız kendi hareketlerini bir yana bırakıp, başka insanların hareketlerini benimsemeye, taklit etmeye başlamışlar" tümcelerinde çok açık olarak görülüyor. Son yıllarda televizyon gibi her yere giren, milyonlara seslenen teknolojik yeniliklerde Amerikan filmlerinin yoğun etkisi görülmekte. Özellikle ülkemizde, Amerikan filmleri büyük toplumsal değişimler yarattı. Bu değişimlerin olumlu ya da olumsuz olduğu konusu, bildiğin gibi, ayrı bir tartışma konusu. Ben, bu tartış-

maya burada girmek istemiyorum. Ama, yabancı filmlerin dilimizde yarattığı bozulmayı bir türlü içime sindiremiyorum. Son yıllarda bakıyorum da, bu ülkenin çok üst düzeylerdeki eğitilmiş insanları bile “Çay almak; taksi almak, banyo almak...” deyimlerini kullanmaya başladılar. İngilizce kavramların, Türkçe’ye çevirisi bunlar bildiğin gibi. Bu konuda çevirmenler ve TRT’ye çok iş düşüyor anlaşılan.

“Hiçbir şey hayat kadar şaşırtıcı olamaz” dese de İbn Zerhâni, Orhan Pamuk’un Bektaşilikten Nakşibendiliğe uzanan tümceleri beni çok şaşırttı. Bu bilgiler bile tek başına *Kara Kitap*’ı, ansiklopedik bir roman yapmaya yeter.

Orhan Pamuk’un *Kara Kitap*’ından birkaç satır daha:

Severdim seni her zaman yürüdüğümüz sokaklarda, bir an, sanki güneş o sabah batıdan doğmuş gibi yepyeni bir ışık ve yepyeni bir köşeyle karşılaştığımızda, sokakları değil, seni severdim; birden çıkan lodosla karların eridiği ve İstanbul’un üzerindeki kir bulutlarının temizlendiği kış gününde, antenlerin, minarelerin ve adaların arkasından bana gösterdiğin Uludağ’ı değil, başını omuzlarının içine çekerek ürperen seni severdim; çinko tenekelerle yüklü ağır arabayı çeken sucunun yorgun ve yaşlı atına kederle baktığında severdim seni; dilencilere para vermeyin, onlar aslında çok zengin diyenlerle alay ettiğinde ve herkes labirentimsi merdivenden kıvrılarak sinemadan yeryüzüne ağır ağır çıkarken, bir kestirme bulup bizi bütün kalabalıktan önce kaldırıma çıkardığın zamanki mutlu gülüşünü gördüğümde seni severdim.

Trabzon, 16. 09. 1990

Trabzon'dan Kahramanmaraş'a Doğru...

03 Ekim 1990. Günlerden Çarşamba. Daha üç gün önce güneşli, pırıl pırıl bir günde gezmiş olduğumuz Sultan Murat Yaylası'na alabildiğine kar yağmış. Trabzon'a, yaylaları sarmış olan karın soğuğu ve ışıltısı yansıyor.

Sultan Murat Yaylası, Trabzon ile Bayburt arasında, belki de en yüksek noktada bulunuyor. Yükseklik nedenleriyle her yan yemyeşil bir çimle kaplı. Çevrede hiç ağaç yok. Her yer yemyeşil ot ve yüzlerce çeşit otsu ve soğansız çiçeklerle örtülü. Beni en çok şaşırtan, ağaç bile yetişmeyen böylesi yüksek bir yerde bir şehitlik bulunmasıydı. Sultan Murat Yaylası'nın tam doruğunda 30-40 mezardan oluşan Sultan Murat Şehitliği var. Bu şehitliğin hemen girişine yüksek bir taştan anıt yapılmış ve bayraklar dikilmiş.

Sultan Murat Yaylası'nda bir başka ilginç şey, tasarlı (planlı) yapılaşma olayıydı. Sultan Murat Yaylası'nda hiç kimse Yaylalar Birliği Kurulu'ndan izin almadan tek bir çivi bile çakamıyor. Yıllardır bu kurala uymayan, bu kuralı aşmak için olmadık yollar deneyen tek bir insan bile çıkmamış. Başta İstanbul olmak üzere tüm belediyelerin bu basit yönetimden alacakları çok ders olmalı!... Bu dersi alabilmek için, öncelikle dürüstlük, içtenlik ve önyargısızlık gerekli.

Evet. Günlerden 03 Ekim 1990, Çarşamba ve saat 11.00... 60 gün geçirdiğim Trabzon'dan ayrılıyorum. 60 günde bu kent bizden neler aldı, bize neler kazandırdı ve biz bu kente neler bıraktık? Oturup ayrıntılı bir dökümünü yapmak gerek. Ancak,

elimde nesnel (objektif) veriler yok ki... O zaman bırakalım, bu değerlendirmimi, nesnel olan beynimiz ve duygusal olan yüreğimiz zaman (yaşam) süreci içinde kendi kendine yapsın.

Havaalanı son derece kalabalık. İnsanlar alanın girişine taşmış. Bir sürü ağaç var. Beni uğurlamaya gelenler, bir milletvekilinin geldiğini söylüyorlar. Yanılmıyorsam 11.10'da havalanıyoruz Trabzon'dan. İşte kara, azgın dalgalı denizin üzerindeyiz. Özlem dolu dizelerimin bir ögesi olarak kullandığım yağmur kuşlarıyla yarışıyoruz. Hatta onları geride bile bıraktık. Üretkenlik, yaratıcılık, çalışkanlık ve teknoloji ne güzel şey. Hangi ulustan, hangi dilden, hangi dinden olursa olsun üretken, yaratıcı, çalışkan insanlara sonsuz gönül borcumuz var.

Trabzon'da okumaya başladığım Adalet Ağaoğlu'nun *Göç Temizliği* adlı "Anı Roman"ını uçakta okumayı sürdürüyorum. Kitap bir özgeçmiş seçkisi, bir anılar bütünü, bir hesaplaşım söyleşisi. Bu hesaplaşım hem yazarın kendisiyle, hem de çevresindeki sanatçılarla olan hesaplaşımı. Yazın dünyamızın mutfağına, kulisine ve karanlık noktalarına karınca kararınca ışık tutmaya çalışıyor Adalet Ağaoğlu. Tüm iğrençliği, çirkefligi, çıkarıcı ve kalıpcı yapısı ile gözlerimizin önünden akıp gidiyor yayın dünyası... Mutfakı böylesine acınası durumda olan yayın dünyasının "3000 satıyoruz. 5000 satıyoruz" diye ağlamaya pek de hakkı yok gibi geliyor bana.

İnsanın kendisini anlatması gerçekten dünyanın en güç şeyi olsa gerek. Adalet Ağaoğlu, güç olanı başarmayı denemiş. Büyük oranda da başarmış. *Göç Temizliği*'nin 20 ve 21inci sayfalarında insanın kendini anlatmasının güçlüğüne ilişkin ilginç tümceler var.

Herkes aynı çevrede, aynı zaman parçası içinde, aynı etkiler altında, aynı duygu ve düşüncelerle, kısacası dün ve bugün, şimdi, şu an, her şeyin aynısını yaşayıp, aynı olduğu zaman, yazar da belki bir oranda kendini anlatabilir. Ama bu da, o denli aynılaşıma noktasına dek, olacak şey mi?

(...) Hem, bütün üniformalaştırmalar insanı bir kişi

yapmayacaksa, en sonunda YAŞAMAYI da üniformadan sıyırmayacaksa neye yarar ki?

(Göç Temizliği, Sayfa 20)

Hangimiz, hangimiz yaşamımızı, düşünce yapımızı ve davranışlarımızı üniforma dergâhçılığından kurtarabildik ki? Üçüncü dünya ülkelerinin demokratikleşmemelerinin temelinde yatan en önemli nedenlerden biri düşüncelerdeki üniforma dergâhçılığının sarsılamayan boyutudur. Türkiye’de özellikle eğitilmiş seçkinler arasında bir üniforma ve rozet tutkunluğu var. Bu üniforma ve rozet tutkunluğu “statükoculuğu” birlikte getirmektedir. Statükoculuk ise, çağdaşlaşma, özgürleşme ve demokratikleşme sürecini son derece olumsuz yönde etkilemektedir. Böylesi açmazlar içine (üniformalara, rozetlere vb.) sığınan insanların gerçek tarihin “bu kubbede hoş bir seda” olan basit kahramanlık öykülerini yeğlemelerinden daha doğal ne olabilir? Adalet Ağaoğlu’nun kitabının bir bölümünde “uydurulmuş tarihler” üzerine değişik bir irdeleme de bulunmakta.

Toplumların tarihleri uydurulmuş tarihlerse, biz o toplumları tanımakta, giderek onlarla birliktelik kurmakta güçlük çekeriz. Toplumları doğru tanımak için, yine de en sağlıklı yol, yakın tanıklara başvurmak. Kişiler için de aynı oranda doğru bu. Ama, diyelim bir yazarın kimliğinin gerçeğe en yakın olarak bilinebilmesi için ona kendinden yakın bir tanık bulmak da olanaksız. Yazarların kendi üstlerindeki tanıklıkları, bir tarihçinin bir toplum üstündeki tanıklığından çok daha gerçek olduğu halde, yukarıda belirttiğimiz nedenlerle çok daha kuşku çekicidir. Tarihte bir olay bittiği yerde dururken, insanda bir olay bittiği yerde durmaz. Daha doğrusu tarih insanla değişirken, insan hem tarihle hem kendisiyle değişir.

(Göç Temizliği, sayfa 21)

Uçak, 12.00 sıralarında Ankara Esenboğa Hava Limanı’na iniş yaptı. Burada kısa bir beklemeden sonra, Gaziantep’e gide-

cek uçağa bineceğim. Güneydoğu Anadolu'ya bu ilk yolculuğum. Gerçi, 1988 yılı Ağustos ayında Diyarbakır'dan bir geçiş yapmıştım.

Bugün şansımız siyasilerden açıldı. Uçağımızın 10 dakikalık bir gecikmesi var. 4-5 kişiden oluşan bir milletvekili ve bakan topluluğu uçağımıza girmekte. Neyse, artık kalkıyoruz. Güneşli, aydınlık bir gün. Hava son yazın kırgın sıcaklığını taşıyor. Bulutların üzerine çıktık bile. Hostesler yiyecek dağıtımına başladılar. Yolculara kutular içinde yiyecekler veriyorlar. En önde oturan milletvekillerine ise özel bir servis yapılıyor. Milletin gözü vekillerinin üzerinde. Seçilmişler, ayrıcalıkla seçilmişliği özdeş tutuyor olmalılar. Yarasın beyler! Ayrıcalığın nimetleri bunlar. Buyrun lütfen, buyrun yiyin.

Cansıkıcı, tatsız bir yolculuktan kurtulmuş olmanın sevinci ile yeni bir yerde nelerle karşılaşacağımı bilememenin kuşku ve merakı yüreğimde birbirine karışıyor. Uzun bir zaman dilimi geçireceğimiz yeni bir turne kentine varmak üzere Gaziantep'ten ayrılıyorum. Bende unutulmaz izler, unutulmaz anılar bırakacak olan Kahramanmaraş'a doğru yola koyuluyorum. Elimdeki *Göç Temizliği*'ni okumayı sürdürüyorum. Kahramanmaraş'a varmadan bitirmeye kararlıyım. Şimdi, kitaptan bir alıntı yaparak bu turne mektubumu noktalamayı düşünüyorum.

Selim İleri, mektuplarından birinde, "Şu çorak hayat!" diye yazmıştı... Kimse kimseye, 'seni seviyorum' diyemediği için..." Bunları okuduğum zaman da silkelenmiştim. İlişkilerimizde sevgisizlikler olduğundan değildi salt yüreklerin kitlenmesi, dillerin bağlanması. Sahici bir sevgide de , en derin bağlılıkta da dilsizdik. Saldırıda hiç çekinik olmayan toplum, sevmekte ve bunu dile getirmekte neden o kadar suskundu?

(*Göç Temizliği*, sayfa 228)

Sevgilerimizi, bağlılıklarımızı haykıracağımız, birbirimize yüksek sesle söyleyeceğimiz günlerin tez gelmesi dileğiyle.

İstanbul, 21.02. 1991

Kahramanmaraş'tan

Yollarda geçen saatlerin ardından durulacak, konaklanacak bir noktaya gelmenin coşkusu dolduruyor yüreğimi. Bu coşkuya biraz kaygı, biraz tedirginlik eşlik ediyor. Bilmedik bir yerde tanımadığımız insanlar arasında olmanın getirdiği bir duygu bu.

Tarihsel geçmişi çok eskilere uzanan, 220.000 dolayında merkez nüfusu bulunan, gerçek ününü ise Fransızlara karşı verdiği ölmez savaşımı kazanmış olan Kahramanmaraş'a akşam karanlığında giriyorum. Giderek günlerin kısaldığı, kışın yaklaştığı belli oluyor. Sevmiyorum erken inen karanlıkları. Serinliği, soğuğu seviyorum; ama kışın, erken inen karanlıklar beni sıkıyor. *Aydınlık olmalı, ışık olmalı. O ışık ki, tüm evreni sarmalı, insanları kucaklamalı; hiçbir ayrım gözetmeksizin, hoşgörünün ve sevinin en ulusu ile dolmalı tüm insanların gönüllerine.* Ne güzel şey olurdu, aydınlık düşünceli, hoşgörülü, saygılı, birbirini yürekten seven insanlar arasında yaşamak...

Kahramanmaraş'ın yaklaşık 6 kilometre dışında, Gaziantep yolu üzerinde bulunan Devlet Su işleri XX. Bölge Müdürlüğü'nün sosyal tesislerine geliyoruz. Şaşırtıcı güzellikte, özenle yapılmış, titiz biçimde bakımı sürdürülen seçkin bir tesis. Böyle bir tesisi büyük kentlerde bile bulmak sanırım güçtür.

Tedirginlik, kaygı, bilinmezlik derken; akıp gitmeye başladı günler birbiri ardısıra... Gerçekte akıp giden günler değil, YAŞAM. Yaşamı durdurmaksa olanaksız. Ancak, yaşamı dondurmaktan söz edilebilir. Bu güç şeyi başaranlar ise sanatçılar,

bilim adamları ve büyük düşün adamları... İnsanlığa yaydıkları ışıklarla bıçak gibi kesiveriyorlar yaşamın yürümesini. Donup kalıyor günler, aylar, yıllar. Hiç eskimiyor insanlığa ışıklarını sunanlar. İşte ölümsüzlük bu!

Ölümsüzlüğü yakalamış azrak (nadir) seçkin, olağanüstü zeki, onurlu bir insanın, *Bir Bilim Adamının Romanı*'nı okumaya başladım. Kitabın yazarı 1934 yılında İnebolu'da doğan ve İTÜ İnşaat Fakültesi'ni bitiren, *Tutunamayanlar* adlı romanı ile ünlenen Oğuz Atay... Roman gerçek bir yaşamöyküsünü anlatıyor. Bu yaşamöyküsü, yukarıda nitelendirmelerini yaptığım büyük bilim adamı Mustafa İnan'ın 1911-1967 yılları arasında geçen 56 yıllık kısacık yaşamının öyküsü...

Romanın başında bilim adamı Cahit Arf'ın güzel bir önsözü var. Bu önsözün bir yerinde Cahit Arf; *"Benimsediğim temel bir doğal yasaya göre doğadaki bireyler karşılıklı etkileşmelerinde kendi iç örgütlenmelerini korumak yönünde güçlü bir direniş içindedirler. Bu arada insanlar da bu direniş ögesi ile mutluluklarını sınırsızlık, ölümsüzlük duygularında ararlar. Maddesel anlamda ölümsüz olabileceklerine kendilerini inandıramadıkları için de kimileri çocuklarına kendilerinin devamı gözü ile bakarlar. Kimileri de toplumda bırakacaklarını umdukları anılarla bir ölümsüzlük ve mutluluk duygusuna bir bakıma erişebilirler. Gerek Mustafa İnan'ın gerekse Cavit Erginsoy'un yaşamları sırasında bu ikinci tür mutluluklara erişebildiklerini sanıyorum. Diğer taraftan toplumlarda gerek maddesel gerekse yukarıda sözünü ettiğim anlamdaki mutlulukların yaygınlaşmasında, bırakacakları anılar umudu ile mutlu olabilen bilim adamlarının temel katkıları aşikârdır kanısındayım. Buna göre böyle kişilerin iç mücadelelerinin yayınlanması o umutların boşa çıkmayacağını göstermek ve bir sonraki nesillere o iç mücadelenin neler olabileceklerini örnek vermek bakımından çok yararlı olabileceği görüşündeyim. Köşe dönme hissini çok yaygın olduğu bu günlerde daha ısrarla aynı görüşteyim"* diyor.

Her toplumun Mustafa İnan gibi cevherlere gereksinimi büyük. Böylesi insanlar ne yazık ki, çok az çıkıyor, çok az yetiştiriliyor. Bu az yetişen insanların değerini bilmek ve anlamak ise toplumların eğitim, kültür ve siyasal yapıları ile yakından ilgili.

Bu tür insanların ön plana çıkarılması; topluma sürükleyici, önder, örnek insan tiplmesi durumuna getirilmesi, birazcık siyasal seçenek ve yönlendirim sorunu gibi geliyor bana.

Bir bakıyorsunuz, Topkapı Surları arasından çıkmış bir kız, boyalı basın (hatta boyasız basın!) önderliğinde topluma "yüzakı" bir sanatçı filan olarak sunuluyor. Fatih'ten çıkan çengi birisi, devletin televizyonuna her gece çıkarılarak yıldızlar yıldızı durumuna getiriliyor. 56 milyonluk ülkenin gündemi böylece oluşturuluyor. Bundan sonra, artık bu ne idüğü belirsiz (biraz da belli insanların oyuncağı olan) kişilerin (sözüm ona starlar) her attıkları adım bir olay, söyledikleri her söz ölümsüz bir yapıt olup çıkıyor. Toplumun ayaktakımı bir çırpıda toplumun gözdesi yapılıyor. Hatta bu kişiler devlet protokollerinde ön sıralara alınveriyor. Gündemini Kibariye'lerin, İbrahim Tatlıses'lerin, Küçük Emrah'ların, Tanju'ların, Sibel Can'ların, Yüksel Uzel'lerin, Hülya Avşar'ların oluşturduğu bir toplumda insanlığa örnek olacak, insanlığı yönlendirecek bilim adamlarının, sanatçıların ve siyasal önderlerin çıkması son derece güçtür. Çünkü, büyük insan yetiştirmek biraz da güdüleme, yönlendirme, tipleme, gönül gücü verme sorunudur. *Siz toplumun önüne tipleme olarak ayaktakımını çıkardığınızda, toplumu oluşturan bireyleri o ayaktakımı gibi olmaya da yönlendiriyor, kanalize ediyorsunuz demektir.* O zaman, toplumunuzu oluşturan 56 milyon insan Küçük Emrah'ı, Tanju'yu, Rıza'yı bilirken, insanlık tarihinde bir altın sayfa olan Mustafa İnan, Cahit Arf gibi yüzakı insanları bilmemek, hatta adını bile hiç duymamak gibi büyük kayıplara sürüklenmiş olmaktadır.

Sana yazmaya doyamadığımdan bu satırların bırak noktallanması, virgülle bile kesilmesi bana güç geliyor. İstiyorum ki, sayfalar, sayfalar dolusu söyleşeyim seninle. Turneler ayrılık; turneler özlem; turneler birikim; turneler doluluk; turneler yol... Ve turneler sen, sen, sen... Turne yerinden sana gelirken karaladığım bir iki dizeyi paylaşmak istiyorum seninle...

Seni düşünüyorum

Kuşları düşünüyorum

Uzaklarda olmanı düşünüyorum
İçine düştüğüm
Yalnızlık ve özlemi düşünüyorum
Kuş olup uçamadığıma
Çook; ama çok üzülüyorum. .

Mektubumu Mustafa İnan Hocanın bir anısı ile bitirirken; bu tür insanların toplumun en önünde yer almasını, toplumumuzun gündeminin en baş konusu ve tüm insanlarımızın gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olmasını, yetişen kuşaklara idol olarak sunulmasını diliyorum.

Mustafa İnan'ı daha okul sıralarında efsaneleştirmeye başlamışlardı. Bir gün Mustafa Efendi tahtaya kalktığı sırada, o ana kadar bulutların arkasında gizlenen güneş birdenbire ortalığı aydınlatmaya başlamıştı. İşte demişti dersin hocası, Mustafa da ilerde bir güneş gibi parlatacak. Bir de İngiliz profesör ithal edilmişti. Efsaneye göre, Mustafa İnan bu profesörün dersinde hiç not tutmazmış. Öteki öğrenciler de durmadan yazarlarmış. Mustafa İnan da durmadan dinlermiş. Profesör merak etmiş. Bu öğrenci neden hiç yazmaz? Bakalım ne öğrenmiş diye düşünen İngiliz, Mustafa İnan'ı derse kaldırmış. Anlat bakalım, demiş. Mustafa Bey, profesörün vermiş olduğu dersleri üstelik fazlasıyla anlatınca, İngiliz Profesör hemen dersten çıkarak mektep müdürüne gitmiş ve bir istifa dilekçesi yazarak hemen o anda istifa etmiş. Profesörün istifa sebebi sorulmuş ise de verdiği cevapta, sınıfta bir talebe vardır; o talebe sınıfta oldukça ben ders veremem demiştir.

Kahramanmaraş, Ekim 1990

Kahramanmaraş-Adıyaman

Ölümle yaşam
yaşamla ölüm
derken tükeniyoruz birer birer...
Ve adres defterleri acılı
Ve adres defterleri kimsesiz kalıyor birbiri ardına...

Evet Gönüliçrem, son yıllar, perdelerini bize ölümlerden açtı. Birbiri ardına kaç sevdiğimizi yolladık toprağın altına. Yaşamın güçlüğü, insanın çaresizliğini, doğanın acımasızlığını ve çevremizdekilerin içtenlik ve bağlılık ölçülerini anladık. Bunları anlamak için bunca yitim vermemiz gerekli miydi? diye soruyorum zaman zaman kendime. Yanıtsız kalıyor bu ve benzeri daha bir sürü soru. Gücüm yok artık bu sorularla boğuşmaya, bu soruları yanıtlamaya. Ve çevremizde "Dört Mevsim Sonbahar" ... Uçuşmakta çevremizde ölümler, acılar, yalnızlıklar, soysuzluklar sonbahar yaprakları gibi. *Sonbaharın ortasında yapraklarını hiç dökmeyen koca bir çınar gibisin sen.* Sırtımı sana dayıyorum, acıların okları göğsüme saplanırken. Güç veriyorsun, sevgi veriyorsun, umut veriyorsun bana. Yaşama bağlanıyorum seninle.

Bu mektubuma ölüm ve yaşam ikileminden girdim. Tatsız, sevimsiz, soğuk bir konu ölüm. Ama sonuçta, ölüm de bir süreç; ölüm de, yaşam gibi bir yol. Yol ise, kavuşma ve ayrılık. Bir halk türküsünde söylendiği gibi. "Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir

ölüm.” Üç korkunç, üç amansız şey... Ayrılık gibi kimi süreçlerde (yollarda) kavuşma umudu varken; ölümden ne yazık ki, bu yok. Acı olan yanı bu zaten. Ama ayrılığı ölümden bile acı saymak da olanaklı. Bu konuda nice şiir, nice türkü, nice şarkı anımsıyorum. Turneler, ayrılık ve yol kavramlarıyla özdeş. Turne; özlem, yol ve uzaklık demek.

Bu turne diyarında hüznün ağırlıklı olduğu kitaplar okumayı yeğliyorum. Yollar, ayrılığı; ayrılıklar, özlemi; özlemler, hüznü; hüznünler ise, duyarlılık ve özlemi getiriyor. Senden uzaklarda, hiç bilmediğim bir yerde, Kahramanmaraş'ta Kürşat Başar'ın hüznünlerle, acılarla yoğrulmuş, ayrımlı bir soluk taşıyan *Konuştüğümüz Gibi Uzaklara* adlı yapıtını okuyorum. Kitabın dizeleri (o denli duyarlı ki, satır sözcüğünü kullanmak istemiyorum), bize hiç de yabancı değil, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Hematoloji Bölümü'nde bir haftada yaşadıklarımızın (ya da öldüklerimizin) küçük bir yoğunlaştırması adeta Kürşat Başar'ın dizeleri.

İnsanlar bir süreç içinde, uzun yollar katederek belli yerlere gidip geliyorlar. Ama kendilerini de götürüyorlar yanlarında. Keşke, bir yerlere giderken kendimizi, acılarımızı, hüznümüzü eski yerimizde bırakabilme olanağımız olsaydı...

“Yıllarca buradan denize baktık, uzaklara gitmek, tanımadığımız insanları görmek, artık durağanlaşan yaşamlarımızı değiştirmek istedik. Günün birinde dünyanın ışığını birdenbire değiştiren o rastlantının, nedenini yıllar yılı anlayamadığım bir düşüykümüne dönüşmesinden sonra gittim, hep uzağa, daha uzağa, herkesin dediği gibi unutmak için..”¹

Uzun zaman rüzgâr bile esmeyen Kahramanmaraş'ta bugün camlar kırılacak, çatılar uçacak gibi. Korkunç bir rüzgâr uğuldamakta. İri yağmur damlaları, aşındırıcısına çarpıyor camlara. Günlerden Cuma: Bu yağmur dinmez ise, koca iki gün boyunca zaman nasıl geçer bilmem?

“Yağmur büyük damlalarla cama vuruyor, yüreğimde,

şimdi nasılsa öyle, dayanılmaz bir acı, bilincimde hâlâ silinmeyen bir bulanıklık bırakan o günkü gibi ama o müzik çalmıyor. Nevit yok. Artık geri dönmeyeceğim, sevdiğim, hep görmek istediğim, ne zaman düşünsem bu dayanılmaz dünyaya katlanmamı sağlayan bir anı bulduğum ölümlerle, bir de yaşayan ama hiç görmek istemediğim insanlarla dolu bu kentte kalacağım. Herhalde çok üşüyerek, hep yalnız uyuyarak, bekleyerek...”²

Yağmurun damlalarına dalıyorum. Çok uzaklardaymış gibi yankılanan bir sesle telefon çalıyor. Almacı (ahizeyi) kaldırıyorum. Karşımdasın sen. Ne iyi ettin de aradın! Fırtınalar içindeki Kahramanmaraş’a bir güneş gibi doğdun sanki... Konuşmanın bitmesini, sesinin gitmesini hiç istemiyorum. Ama bu konuşma da bir süreç. Ve noktalanıyor, özlemleri iyice yoğunlaştırarak.

“Bütün güzel anıların geride kaldığı bütün saatlerden nefret ediyorum, zamanın alay edercesine geçişinde, geride hep artık dönülmeyecek anlar bırakmasından.”³

Sana telefonda söylediğim gibi, yarın (Cumartesi) hava durumuna göre –sıkılırsam, hava yağmurlu bile olsa– Nemrut’a gitmek istiyorum. İşte, yine ölüm çıktı karşımıza... Nemrut, bir gömüt (mezar). Oradaki büyük yontular (heykeller) Nemrut’un gömüt olma niteliğini değiştirmiyor. Kommagene Kralı I.Antiokhos, Nemrut’taki minik çakıl taşlarının örttüğü yığının altında yatıyor. Büyük insan (belki de Tanrı) başları ve kutsal kuş yontuları ise, krallarına bekçilik ve gözcülük yapıyorlar soylu bir bağlılıkla. Bu bekçilik İ.Ö. I. yüzyıl ortalarından bu yana sürmekte. Bu ulu yapıtlar bile, Kral I. Antiokhos’u geri getirmiyor.

“Ansızın gelen ölümü seviyorum, sonsuz bir hızla çarpan, alıp götüren ölümü. Oysa şimdi, burada onun direnişini izliyorum, lanetlenmiş biri gibi yavaş yavaş tükenişini, ölümün, gözlerine, ellerine, dudaklarına sızmasını,

bütün bedene yayılmasını, sözcükleri alıp götürüşünü, bakışları tüketmesini, onu yıllardır tanıdığım Nevit olmaktan çıkarıp herhangi bir hayvana dönüştürmesini izliyorum. Her şey bitiyor ama o yine de burada, artık hiçbir şey duymadığını söylüyorlar, acıyı bile... Kimi zaman gözlerinden birkaç damla yaş akıyor, sonsuz bir çaresizlikle yorganı başımıza çekip sessizce ağladığımız, ağlamak için kendimizi sıktığımız ama içimizde yükselen ince sızının gözlerimizden inen yaşlara dönüşmesini engellemediğimiz çocukluk günlerine benziyor. Şimdi o acıların nasıl da anlamsız olduğunu düşünüyorum. Biz büyüdükçe acı azalıyor sanki. Ama sonra bir gün ansızın gözlerde, saçlarda, yüz çizgilerinde, ellerde derin, hiç silinmeyecek izlerle belirveriyor. Çoğu kez de görünmüyor, içimizdeki boşluklara yayılıyor –bir yürek sıkıntısı– bu, gizleri çözülmemiş haritanın hiç adlandırılmamış ülkelerine yerleşiyor. Mutluluksa iz bırakmayacak kadar kısa ve çabuk geçiyor.⁴ (...) makinada kalp atışlarının sesini duyuyorum ama bize yüreğimizdeki boşlukları, o boşlukların taşıdığı gizemli görüntüleri gösterecek bir makina yok. Daha önce hiç böyle acı duymadım, katılaştım, cisimleştim, sanki karşımda belirveren bir acı duymadım.”⁵

Ne iyi olurdu hafta sonu burada olsaydın. Yolları aşır gelseydin. Ya da ben sana doğru koşsaydım. Fırtınalar, sıkıntılar, özelemler çekilip giderdi aşır geldiğin yollarla birlikte. Bu hafta sonu Nemrut'ta geçse bile, daha günlerce buralarda, senden uzakta kalacağım.

“Oysa yaşamım boyunca kalmak istediğim hiçbir yerde kalamadım, hayır, dünyanın herhangi bir yerinde kısacık yaşamlarımızın içine sığdırılacak görüntüler aramadım, hiç kıpırdamadan küçücük bir odada kalmak, onla birlikte tavana bakmak istedim yalnızca ama yaşam buna bile izin vermiyor ve şimdi en olmak istemediğim yerdeyim, bir dostun ölüm döşeğinin yanında, beyaz ayaklarının, bir

dostun, çocukluğumun, beni buraya alıp getiren, sürükleyen sayısız ayrıntılarıyla örülmüş yaşamımın dönüm noktalarının ölüm döşeğinde.”⁶

Yağmur yağmasını, fırtına uğuldamasını sürdürürken, Kahramanmaraş’tan Adıyaman’a doğru yola çıkıyorum. Günlerden 10 Kasım 1990. Adıyaman’da kısa bir öğlen yemeği molası veriliyor. Yemek sonrası Kâhta İlçesi’ne doğru yola koyuluyoruz.

Yol boyunca petrol kuleleri ve insana bıkkınlık veren bir durağanlık içinde durmadan çalışan (kalkıp inen) petrol kuyuları görüyoruz. Umutlarımızı canlandıran petrol yatakları var bu toprakların altında. Nemrut Dağı’nı da içine alan bir çizgi boyunca delgi (sondaj) çalışmaları yapılıyor. Başarı yüzdesi çok yüksek. Nemrut Dağı’nda zengin petrol yatakları olduğu söyleniyor. Bakarsın, bir gün Kral I. Antiokhos’un tümölüsünün üzerinde büyük miktarlarda petrol püskürten kuleler yükselir. Teknolojinin, o güzelim yapıtlara zarar vermeden bu kaynaklardan yararlanmamızı olanaklı kılacağına güvenim tam.

Karakas-ı Kuyusu’na gelmeden 45 metre yüksekliğinde yalımlar (alevler) yükseliyor. Müthiş bir aydınlık yayılıyor çevreye. Ne olduğunu merak ediyorum. Yerden püsküren doğalgazmış yanan. Bu göz alıcı doğa olayını görmeni çok isterdim. Doğalgazın yalımları, beni *Konuştüğümüz Gibi Uzaklara*’nın başkışisinin dostunu yitirdiği ortama ve âna götürdü. Şu doğalgazın 4-5 metrelik yalımları, dostunu yitiren o kişinin yüreğindeki yangının yanında hiç kalır.

“(…)

(“Nedir bunca dönüşsüz olan? Ölümden başka dönüşsüz olan ne var?”) Kargalar, girişte sallanan tüller, ağustos böcekleri, ona bakıyorum, söylediği o dönüşsüz yerde şimdi, o küçük, parlak, ışık kümesini görebiliyorum sanki, gitgide uzaklaşıyor ondan, hava aydınlanıyor, pencereye gidiyorum, geri dönüyorum, birden onun soluk almadığı-

nı görüyorum, duyuyorum, sonra araların uzadığını, derinleştiğini 'Nevit, Nevit' diyorum ona, göğsü şişiyor, gözlerinde yaşlar var, hiç kıpırdamıyor, koşarak koridora çıkıyorum, hemşireler geliyor, doktoru çağırıyorlar. (...) sonra uzun aralarla soluk alıp vermesi de duruyor, gidip göğsüne yatıyorum, sanki üşümüştü, beni kaldırıyorlar, onun yanında, çocukluğumun, gençliğimin, böyle kaskatı bir gövde gibi biçimlenmiş acı'nın yanında yatmama izin vermiyorlar, yeniden pencereye gidiyorum, yeniden ona bakıyorum, bitti, bitti, bitti, üstünü örtmelerini istemiyorum, sonra beni dışarı çıkartıyorlar, koridorları geçiyorum, bu beyazlıktan, bu kirli, çirkin, pis kokulu beyazlıktan kurtulmaya çalışıyorum, duvarlara çarparak sokağa çıkıyorum, kentin eski ara sokaklarından neredeyse yuvarlanarak aşağı, denize inmeye çalışıyorum."7

Bir ölümün, bir dostun, DOSTUN ÖLÜMÜ'nün anatomisi, silinmez, unutulmaz, ölçülemez bir acının görünümüleri; o DOSTLA birlikte yaşanan eşsiz günlerin özlemleri ağıltısal bir şiir gibi anlatılmış Kürşat Başar'ın yapıtında... Bir ırmak gibi çağıldamış duygular, acılar, özlemler, dostluklar, sevilir...

Kral I. Antiokhos, bizi karşılayamıyor. Dağın eteklerindeki yağmurlu hava, doruğa yaklaştığımız bir noktada kara çevirdi. Yükseldikçe göz gözü görmez bir tipinin içinde kaldık. Minibübümüz artık patinaj yapıyor ve tırmanamıyordu. İnip, yürümeye karar verdik. Kral I. Antiokhos'un evine varmayı çok istiyorduk. Güçlkle 100-105 metre ya gittik, ya gitmedik. Bu işin olmayacağına, Kral I. Antiokhos'la buluşmanın gerçekleşemeyeceğine karar verdik ve minibüsümüze geri döndük. Artık, tırmanılan onca yolu geri dönmeye gelmişti sıra. Hava iyice karanlık ve soğuktu. Biz de, tipide sıırıslıklam olmuştuk. Böylesi bir yolculuktan sonra seninle oturup, "tavşankanı" bir çayı yudumlamak ne güzel olurdu...

Kahramanmaraş-Adıyaman, Kasım 1990

Notlar

- 1 Kürşat Başar, *Konuştığımız Gimi Uzaklara*, Afa Yayınları, Ağustos 1990, s. 13-14
- 2 *Age.*, s. 37
- 3 *Age.*, s.46
- 4 *Age.*, s. 47, 48
- 5 *Age.*, s. 49
- 6 *Age.*, s. 60, 61
- 7 *Age.*, s. 65, 66

Urfa Tünelleri'nden

Yoğun kar yağışı Nemrut'un doruğuna çıkmamıza izin vermedi. Geçit vermeyen bir tipinin içinde yürümek pek de ussal ve çekici bir davranış olmayacağından, dönüş için yola koyulduk. Dört bir yandan esen ve durmadan yön değiştiren güçlü rüzgâr nedeniyle kar her yanımızı sırlıslam yapmıştı. Önümüze çıkan ilk otelde bir çay ve "kuruma" molası veriyoruz. Otel bomboş, lobideki masalar üst üste çevrilmiş, yazın gelmesini bekliyor. Otelde dört - beş genç görevli var. Lobinin devamında bar ve barın yanında büyükçe bir şömine yer almakta. Şöminede büyük odun parçaları alev alev yanmakta. Biri bayan üç turist, bizim yazgımıza uğramış gibiler... Soyunup dökünmüşler. Şömineye yakın sandalyelere giysilerini sermişler. Kendileri ise, şöminenin içine düştü düşecek... Çok üşümüş olmalılar. Konuşurken sesleri titriyor. Bir yandan şarap içip, bir yandan ısınmaya çalışıyorlar. Bayan turist şöminenin üzerindeki çıkıntıya serilmiş olan kalın, yünlü çoraplarını kontrol ediyor ve çeviriyor.

Büyük bardaklar içinde, yeni demlenmiş sıcak çaylarımız geliyor. Yeni kalaylanmış bakır bir sahan içinde "kıtlama şekeri" getiriliyor. Doğu bölgesinde genellikle bu tür şeker kullanılıyor. İnsanlarda çayı "kıtlama" içme alışkanlığı yaygın. Şekerin bulunmadığı savaş ve kıtlık dönemlerinden kalma bir alışkanlık. "Kıtlık" ile "kıtlama" sözcükleri arasında da bir bağlantı olduğunu sanıyorum. Kıtlama tekniğini iyi bilen bir insanın, bir "to-

pak" şekerle yaklaşık 10 bardak çay içebileceğini öğreniyorum.

Geceyi Adıyaman'da geçirip, ertesi gün (Pazar) Atatürk Barajı'na ve Urfa Tünelleri'ne gitmek üzere Urfa'ya doğru yola çıkıyoruz. Bir gün önceki yoğun yağmurun yerini pırıl pırıl, güneşli bir hava alıyor.

Atatürk Barajı'nın şantiyeleri neredeyse bir Adıyaman büyüklüğünde. Burada yepyeni bir kent doğmuş adeta.

Tanıtım ve bilgilendirme salonunda Proje Tanıtım Müdürü bize baraj hakkında ayrıntılı bilgiler aktarıyor. Her verilen bilgi, projenin boyutlarının belleğimizde biraz daha somutlaşmasını sağlıyor. Belleğimizde somutlaşan bu boyutlar ürküntü verici.

Atatürk Barajı, sulama ve enerji amaçlı olarak, kaya dolgu tipinde inşa ediliyor. Göl alanı 817 km², temelden yükseklik 176 metre, türbinlere su ileten cebri boruların çapı 6,60 metre- 7, 25 metre, cebri boru adedi 8, cebri boruların toplam uzunluğu 4.797 metre, türbin-jeneratör grup adedi 8, bu jeneratörlerin her bir grubunun gücü 300.00 kw., toplam kurulu gücü 2.400.000 kw., enerji üretim kapasitesi ise 8,9x106 kw saat/yıl. Korkunç, insanı dehşete düşüren boyutta rakamlar bunlar. Ama bu sayıları gözde canlandırmak, neyi ifade ettiğini anlamak güç. Bu sayısal verileri somutlaştırmanın tek yolu, barajı yerinde görmek...

Barajın yaklaşık 1 milyon metreküp beton kullanılarak yapılan dolusavak (fazla suyu bırakmaya yarayan bölümler) bölümünün üzerinde yürürken duyumladığım şeyleri seninle birlikte yaşamayı ne çok isterdim. Mühendisliğin ve teknolojinin alabildiğine boy gösterdiği bu dev yapıyı seninle birlikte görmek ayrı bir coşku olacaktı benim için. Ama sen uzaklarda, sıcak, nemli iklimli bir kentte, yoğun bir koşturmaca ve çalışmanın içindesin. Zaten, yağmurlu, rüzgârlı bir havada beni buralara doğru iteleyen de, senden uzakta, çalışmanın olmadığı iki koca tatil gününde sıkıntıdan ne yapacağımı bilemememdi. Bu Cumartesi-Pazar Kahramanmaraş'ta sıkılmayacağımı, bunalmayacağımı bilseydim, bunca yolu göze alamazdım. Neyse, Atatürk Barajı gibi, Urfa Tünelleri gibi dev boyutlu yapıları seninle satırlarda paylaşmak da güzel...

Atatürk Barajı'nı gezme işini tamamladıktan sonra, DSİ tesislerinde öğlen yemeği yedik. Yemek bitiminde ise, zamandan kazanmak için hemen Urfa Tünelleri'ne doğru hareket ettik.

Tünellerin girişine geldiğimizde toprak, kaya vb. molozları taşıyan çok büyük kamyonların çalışmakta olduğunu gördük. Önümüzdeki kılavuzla birlikte hem bilgi alıyor, hem de tünelin içinde ilerliyorduk. Bu yürüyüş epeyce sürdü. Artık geri dönmeye karar verdiğimizde, kılavuz 70 metre yerin altında olduğumuzu belirtti. Bu tüneller Fırat Irmağı üzerinde kurulmakta olan Atatürk Barajı ile bir bütün. Baraj'dan alınacak su, bu kanallardan geçerek 476.374 hektar araziye sulayacak. Şanlıurfa Tünelleri, 7,62 metre çapı ve 57.8 kilometre uzunluğu ile dünyanın en büyük çaplı, en uzun sulama amaçlı tüneli olma özelliğini taşıyor.

Tünellerden çıkıp, Urfa'ya doğru yola koyulduğumuzda, gördüklerim karşısında müthiş duygulara kapıldığımı düşündüm. Bu boyuttaki yatırımların, ülkesine olan güvenini yitirmiş insanlara ve vergi yükümlülerine kesinlikle gösterilmesi gerektiğine inandım. Vergi yükümlülerine bu tür yatırımları somut biçimde göstererek, kendilerinden alman vergilerle gelecek kuşaklara dönük olarak nelerin yapıldığını bilmelerini sağlayabileceğimizi ve alman vergilerle gelecek kuşaklara dönük olarak nelerin yapıldığını bilmelerini sağlayabileceğimizi ve alınan vergilerin en optimum şekilde kullanıldığı mesajını verebileceğimizi düşünüyorum.

Evet, Gönüliçrem, bu mektubun satırlarında Türkiye'nin geleceğini oldukça etkileyecek dev yapılarının akıl almaz boyutlarını paylaştık. Nemrut'un karlı bir gününde yola çıkarak, Adıyaman'ı, Urfa'yı dolaştık. Biraz soğuk, biraz teknik sözcüklerle söyleştik. Övünç kaynağı yapıtlarla iç içe olmanın coşkusunu birazcık olsun sana da tattırabildimse ne mutlu bana. Ne iyi olurdu sen de bu gezide bulunabilseydin. Atatürk Barajı'nın mavi sularında, Urfa Tünelleri'nin karanlık dehlizlerinde ışıqla aydınlanırdım.

Kahramanmaraş, 10 Kasım, 1990

Kocaeli: İstanbul'a Bir Turnike

Bir geçiş noktasındayım. Bir durak, bir yol ayrımı noktasında... Saat başı hava değişimleri yaşanmakta. Ağaçlar, yapraklarını döküp dökmek arasını ikircikli. Ağaçların ikircikli olmasının bir önemi de yok artık. Yapraklar sararmakta birbiri ardına. Bir bölümü ise, erken bir sonyazın kötü muştucuları gibi yerlere atmakta kendilerini. Sonra, savrulu savuruluvermekte rüzgâr önünde.

Kocaeli'nde yaşayan insanların çoğu, sonbahar yaprakları gibi yerlerinden, yurtlarından kopup, rüzgârlarla savurulup gelmiş insanlar...

Bu insanları dallarından, yerlerinden, yurtlarından koparan; koparıp büyük bir metropole geçiş noktası oluşturan Kocaeli'ne getiren birçok neden var. Nedenlerin çoğu ekonomik ve toplumsal.

Kocaeli, kuruluş yeri itibarıyla tüm yolların gelip birleştiği, tek yol durumunu aldığı bir kilit noktası. Anılan kent, İstanbul'a açılan büyük kapının eşiği gibi. İşte bu yapısı nedeniyle, yerli, saf bir Kocaelili ya da İzmitli bulmak hemen hemen olanaksız. Türkiye'nin değişik yörelerinden, hatta dış ülkelerden gelen insanların oluşturduğu derleme bir toplum. Tarihsel bir kökü, kendine özgü değerleri bulunmayan yüzer gezer bir kitle görünümünde Kocaeli'nin nüfus yapısı.

Büyük kentlere göçün çok çeşitli nedenleri var. Bu nedenleri analiz ettiğimizde; toplumsal, ekonomik, tarihsel, siyasal ve

yöresel boyutları olduğu görülmektedir. Bunlardan başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz.

- 1- Kırsal yörelerin iticiliği
- 2- Kentlerin önlenemez çekiciliği
- 3- İşsizlik
- 4- Kan davaları ya da çeşitli anlaşmazlıklar
- 5- Toprakların yetersizliği
- 6- Kimi yörelerdeki feodal yapı
- 7- Terör ve iç çatışmalar
- 8- İklim değişiklikleri
- 9- Daha iyi bir yaşam kurma umudu
- 10- Çocuklarını okutma isteği
- 11- Zorunlu yer değiştirme uygulamaları
- 12- Etnik ve yöresel yapıdan kaçış
- 13- Etnik, yöresel, dinsel nedenlerle göçen insanların, geride kalanları da yanlarına alma güdülerini.
- 14- İletişim ve medya araçlarının etkisi
- 15- Yapısal ve sağlık nedenleri

Büyük kentlere akımın yukarıda sayılan başlıca nedenlerine daha onlarcasını eklemek ve ayrıntılara inmek olanaklıdır.

Bilim adamlarının kentleşme ve kente göç olguları üzerine yaptıkları araştırmalarda vardıkları bir bulguya göre; göç, aşamalı bir süreç izlemektedir. Bir başka deyişle, kırsal yörelerden büyük, metropolitan kentlere göçen insanlar, öncelikle kendi kırsal yörelerinin civarındaki bir kente taşınmaktadır. Bu taşınmanın olabilmesi için, indikleri kentin, metropolitan kentin geçiş noktasında bulunmasına özen göstermektedirler. Doğrudan metropolitan kentin merkezine inen insan sayısı çok düşüktür. Bu insanlar, önce metropolitan kentin kıyılarına, banliyölerine ya da oraya en yakın küçük kentlere, kasabalara yerleşmektedirler. Daha sonra, büyük kentte bir iş ayarlamaktadırlar. Belli bir ekonomik güce erişildikten ve çevre tanıma işleri tamamlandıktan sonra çoğunlukla kendi hemşehrilerinin toplandığı, büyük kentin genellikle sağlıklı olmayan semtlerine doğru bir

yer değiştirme eylemi gerçekleşmektedir. Söz konusu semtler; büyük kentin kalbine kadar giren, bir anda türemiş olan, altyapısı hemen hemen hiç bulunmayan, çoğu hisseli tapular veya hazine arazisi üzerine kurulan gecekondulu semtleridir. Bu semtlerde oturan insanların büyük bölümü birbirini tanıyan insanlardan oluşmaktadır. Bunun en tipik rneği İstanbul'daki Erzurumlular, Sivaslılar, Karslılar, Karadenizliler mahalleleridir. Son yıllarda ortaya çıkan ve Kocaeli ile İstanbul arasında yer alan Sultanbeyli İlçesi, bilim adamlarının bu görüşlerini doğrulayan en somut örnektir.

İşte yukarıdaki nedenler sonucu dev bir köyler bütünü olma yolunda hızla ilerleyen ve kimilerine göre dünyanın en güzel birkaç kentinden biri olan İstanbul'a turnike görevi gören Kocaeli'ndeyim bir süredir.

Mevsimdeki anlık değişmeler insanı çok etkiliyor Gönüliçrem. Hele oturduğum yerden gözucuyla görebildiğim İzmit Körfezi'nin ölmekte olduğunu, tam bir balık ve yosun kuyusu durumunda bulunduğunu bilmek bugün ve gelecek adına beni çok üzüyor.

Körfez çevresinde yer alan sanayi tesisleri, arıtma konusunda çok geç kalmış durumdalar. Gideni, yitirileni geri getirmek çok g. Bizler iyi şeylerin ve sevdiklerimizin değerini, yitirmeden anlayamıyoruz ne yazık ki... Doğa, o güzelim doğa elden gidiyor ve bizler öyle bakıyoruz. Sadece baksak neyse, ölmesi için bir darbe de bizler vurmak istercesine sıraya girmişiz. evre konusundaki bilinçlenmenin ve örgütlenmenin yavaşlığı beni çok kaygılandırıyor.

ylesine kaygısız bir kitleyiz ki, bir yandan bizi bağrında besleyen, doyuran, büyüten doğayı öldürüyor; bir yandan da, birbirimizle yarışırcasına ocuk üretiyoruz. Siyasal plan ve programlarla ocuk üretimini artırmak için elimizden geleni yapıyoruz. Türkiye'de izlenen personel rejimini bu açıdan irdelememiz yeterlidir. Personel rejimindeki "aile yardımı, ocuk parası, doğum izni, lojman puanlaması, dinlenme kampı puanlaması, vergilendirme yapısı" nüfus planlaması konusunda içten olmadığımızın en güzel göstergeleri.

Neyse, ölen körfezi, derleme nüfus yapısı, sağlıklı kentleşmeden uzak görünümü ile Kocaeli'nin bende uyandırdığı karmakarışık duygular bunlar Gönüliçrem. Karmakarışık da olsa, sevimsiz de olsa bu kenti de Turne Mektubumun satırlarında seninle paylaşmak istedim. Bu ağır sorunlar, bu çirkinlikler, bu değerbilmezlikler karşısında bile senin varlığın bana güç, umut ve ışık verdi. Işığında yundum, karamsarlığımdan arındım.

Kocaeli, Ağustos, 1992

Karlı Bir İstanbul Gününden (1)

Kar yağıyor İstanbul'a. Sen, yağmurlu, ılıman bir bölgede yağmurla iç içe; bense, soğuk, karlı bir İstanbul'da soğuk kışla koyun koyunayım. Böylesi bir havada incelikli bir porselen fincan içinde sunulan, dalga dalga buharı çıkan, tadına doyum olmaz çaydan bile zevk alamıyorum. Senden uzakta hava koşullarına ve dışsal etkenlere daha bir açığım. Bu nedenle, biraz üşüttüm sanıyorum.

Dışarıda kar yağmakta lapa lapa. Sen, uzaklardasın. Çok uzaklarda... Turneler ise, çoktan silindi, yazda kaldı. Senin uzaklarda olman nedeniyle, şimdi de gönlüm turnelerde.

Sana bu "Turne Mektubu"nu sayrı (hasta) yatağımda, karlı bir İstanbul gününden yazıyorum. İnsan, sayrılık günlerinde daha bir kendini dinler oluyor. Yaşamak nedir? Yaşam, bir nam-lunun kararlı dipçiği şakağınza dayandığında duyumlanan aşırı heyecan, korku, pişmanlık, özlem ve süre kısalığı mıdır? Yoksa, büyük bunalımlar sonucu çizgi dışına çıkmak üzere yaşamınıza kendi ellerinizle son verirken gözlerinizin önünden akıp geçen, çoğu güzellikle anımsanan, rengârenk kelebeksi, çiçeksi günler midir? Sevi midir, özlem midir, dostluk mudur? Yoksa kocaman bir boşluk mudur? Kinlerin, düşmanlıkların, çelişkilerin, öfkelerin, soğuklukların, ihanetlerin, dönemliklerin, acımasızlıkların, ölümcül sayrılıkların, bitmeyen savaşların, açlıkların, susuzlukların, büyük yıkımların ve saire ve sairelerin en vahşi atlara binerek tozu dumana kattıkları bir arena mıdır yaşam?..

Yaşam; zaman zaman yön değiştiren; zaman zaman hız değiştiren bir fırtına belki de Gönüliçrem. Yaşam fırtınasına, fırtınanın gözünde (merkezinde) başlayanlar çok şanslılar. Çünkü dingin bir köşk, dingin bir liman, rahat bir su yatağı gibi "fırtınanın gözü", Nobel Ödüllü *Fırtınanın Gözü* (*The Eye of the Storm*) adlı romanın yazarı Patrick White'a¹ göre.

Evet Gönüliçrem, yaşama, fırtınanın gözünde başlamalıydık biz de. Ama bu bizim kendi elimizde değildi ki... Biz yaşam dalgaların kıyılarından katıldık. O dalgalar ki, sürekli bizi kayalara, yalıylara vurdu. Yorulduk, yıprandık; ama bıkmadık savaşımdan. Yeniden yeniden attık kendimizi dalgalara. Fırtınanın gözüne varmamız, fırtınanın burgacının ortasında olmamız belki, belki mümkün olmayacak. Ama biz de varız. Var olmaya devam edeceğiz. Fırtınanın eteklerinde dimdik; yorgun, bitkin; ama onurlu, ak, erdemli, insancıl, sevgi dolu, can dolu...

Son yıllarda yaşamda, düşünce biçimlerinde, değer yargılarında, tavır ve davranışlarda ne büyük değişmeler oldu. Olumlu ya da olumsuz olduğu tartışılabilir; ancak, baş döndüren bir hızda olduğu tartışmasız bir gerçek, "Parçalanmış değerler karşısında hayatla uyum sağlamak ikiyeüzlülüktür"² diyor büyük yazar Adalet Ağaoğlu.

Günümüzde demek ki ne çok "ikiyeüzlü" insanla bir arada yaşıyoruz? İkiyeüzlü, yanar döner, kaypak, oynak tabanlı, zamana ve ortama göre davranan, ilkesiz insanlar hep ürkütmüştür beni. Bu ürküntülerini yeğnekleştiren (hafifleten), bu konuda sıkıldıkça beni umutlandıran, coşkulandıran, yüreklendiren sen oldun. Sen, insanlara güvenimi sağlayan en ulu varlıksın. İnsanlara, hatta ikiyeüzlü olanlarına bile kuşkuyla değil, güvenle yaklaşmak gerek. Güvenle, saygıyla, sevgiyle...

Başlangıçlar, ilk adımlar her zaman önemlidir. Atılan ilk adım, güne ilk başlayış, bir işe ilk giriş, bir ortamda ilk kez bulunuş, bir yazı için ilk sözcük vs. her zaman önemlidir. İnsana ve insanlığa doğru atılan ilk adımların güvene, saygıya ve sevgiye dayalı olması ise yaşamsal niteliktedir.

Günün başlangıcı istektir, umuttur, bir savaş çağrısıdır, bir savaşa katılımdır, vazgeçiş, iyimserliktir, kötümserliktir, tuzaktır, açık bir kapı, karanlık bir dehlizdir; azbucuk bir belirlilikle en uç belirsizliktir. Belirsizliğin kendisi başlıbaşına bütün düşlere açık, upuzun bir serüvendir. Her yeni günü, ötekinin aynı olmaya yazgılı ileri yaştakiler de, özellikle onlar, bugünün başka bir gün olacağını düşleyebilirler. Gecelerin uykuları değil, asıl sabahların uyanıklığı onlar için düşlerin en bereketli hazinesidir.³

Adalet Ağaoğlu, *Hayır* adlı romanında aydın intiharlarını irdeliyor büyük düşünsel süreçler yaratarak, yaşamı, yaşamda iz bırakan anları sorgulayarak. Yaşamı, yaşadığımız her anı sorgulayabilmek ancak belirli bir çizginin üzerine çıkmış aydınlara özgü olmamalı değil mi? Aslında, tümümüzün yaşamlarımızı sorgulayabilecek bilinçlenme düzeyine erişmemiz gerek. Bunun için çabalar, emekler harcamaktan kaçınmamalıyız. Bunu yapmadığımız, yaşama düşünsel bir değerlendirim süreci kazandıramadığımız takdirde; “entelektüel tekeli”nden, “bürokrat dergâhçılığı”ndan, “teknokrat içekapılılığı”ndan, “rozet statükoculuğu”ndan, “okuldaşlık”lardan, “hemşehricilik”lerden, “ikili ölçüt”lerden, “oynak zeminli kişilik”lerden kurtulmamız olanaklı değil.

“İnsanda bilinçlilik durumu geliştikçe, varoluşu sorgulama, kimliklere saldırıya karşı başkaldırma ve sonsuz özgürlüğü seçme oranı da yükselecektir”⁴.

“Hayat, küçükmüş, büyükmüş; azmış çokmuş demiyor, insanı her olguda yeniden sınıyor”⁵

Gönüliçrem. Her anı değişik biçimde sınanan bizler, o amansız yaşam içinde ne denli büyük sevilere dayalı bağlılıklar kurabiliyoruz? Çok az insan gerçek anlamda seviye, saygıya dayalı bir bağlılık ilişkisi içinde. Ne mutlu bana, seninle böyle bir bağın, böyle bir sevinin doruklarında yaşıyorum. Ne mutlu bize...

“Ne yamama bağılılıklardan hoşlandım, ne yamama umutlardan ve inançlardan, ne de yamama hayattan...”⁶.

Ne korkunç bir duygu, yaşama, bir söküğün üzerine teyellenmiş bir yama gibi iğreti şekilde tutunmak!..

Adalet Ağaoğlu, yaşam dolu bir aydının, Prof. Dr. Aysel Dereli'nin kişiliğinde intiharı sorguluyor. Ağaoğlu intiharı, çifte standartlı bir yaşayışın yaygınlaştığı çağımızda en anlamlı aydın başkaldırısı, en güçlü bir uyarı olarak tanımlıyor⁷ ve *“Ayrı-
lık yiğitliğin, yüceliğin terazisi, günlük politikanın güçlük ölçüleri
olup çıktı... Başka ölçü yok. Aykırı bir başkaldırı yolu yok. Üstümüze
gaz döküp yakmak, yok... Dökülenlerden elde avuçta kalanlarla yeni-
den başlamak... Yitirilmiş güçler, eksilmiş güvenlerle... İşten atılmayı,
hapse tıklılmayı göze almaktan başka karşı duruş yolu yok. Aykırı tek
ses yok”⁸* diye haykırıyor.

Bu satırlardan sonra; kimi zamanlarda Türkiye’de birtakım aydın geçinen insanların tavırları ne denli yapmacıklık, ne denli ucuz kahramanlığa dönük girişimler olarak gelmeye başlıyor insana. Oysa, yaşamda olanlar gerçek ve yaşam ucuz kahramanlıkları kaldıracak denli yeğnik (hafif) değil.

Herkesi, kendi küçük deliliklerinin ayakta tuttuğu günümüz yaşamında; artık neşe, kederden daha çok cesaret istiyor.⁹

“Artık hayatlar, bilgisayarlar başında oturan herhangi bir teknokratın çılgınlık an’ına bağlı ve o teknokrat yalnızca günlük bir sorunundan, zamanımızın yaygın bir sorunu haline gelen stres durumundan ötürü delirebilir; delirip önündeki düğmeye basabilir. Bu durumda, aydının, insan varoluşunu sorgulayışı da yeni boyutlar kazanmaktadır. O şimdi, büyük sürünün bir üyesi olmayı reddedişle tekniğin kendisini büyük sürünün zorunlu bir üyesi kıldığı en kısıtlanmış noktasındadır hayatın. Öyleyse, bu yeni durumda, aydın intiharının anlamı da, tekliği ortadan kalkmış bütün toplum üyeleri sayısınca çeşitlilik göstermeyecek midir? İnsan, aklıyla akıldışılığa ulaştırdı-

ğı bu dünyada artık yalnızca kendine başkaldırmak durumunda kalmayacak mı?...”¹⁰

Sorular, sorular, sorular... Ben de sana soruyorum Gönüliçrem; bu kar ne zaman duracak ve sen ne zaman döneceksin? Hava soğuk, yaşam güç ve sen uzaklardasın. Gönlümde yoğun bir özlem duygusu.

Sonyazla birlikte, hukuku tartışmalı bir dönemin perdelerinin aralanıp aralanmayacağı tartışmaları basın gündemini oluşturdu. Kışın girmesiyle birlikte ise, toplumda büyük beklenti ve umutlar.

“Hukuk olmayan yerde yargı, aşk olmayan yerde çocuk, hayat olmayan yerde de ölüm.”¹¹

Değişim ne güzel bir duygu değil mi Gönüliçrem? Tarihsel süreç içinde değişime katkıda bulunan ne büyük bilim adamları, ne büyük sanatçılar, ne büyük devlet adamları var. *“Hayat değişecekse, kendini değiştirebilenlerle değişecek, yinelenişe ayak uyduranlarla değil.”¹²* Anımsıyor musun Gönüliçrem, sana yazdığım bir Turne Mektubu’nda büyük bilimadamı Prof. Dr. Mustafa İnan’dan söz etmiştim? Saçma sapan bir sürü ayaktopçunun (futbolcunun) ve ne idüğü belirsiz bir sürü türedi kenar mahalle şarkıcısının toplum tarafından tanınmasına, bilinmesine karşın; dünyaca ünlü bir Mustafa İnan’ın adının büyük kitlelerce bilinmemesinin bende yarattığı üzüntü, kaygı ve karamsarlığı sana anlatmıştım uzun uzun. Son günlerde büyük bir gelişme oldu. Üzüntüm, kaygım ve karamsarlığım biraz azaldı; hatta gelecek adına birazcık da umutlandım diyebilirim. Beni böylesine sevindiren, umutlandıran şeyi merak ediyorsun değil mi? Seni, daha çok merakta bırakmak istemiyorum. Geçen gün, yanılmıyorsam Ekim ayı içinde Kınalı- Sakarya otobanı açıldı. Bu otoban üzerinde yer alan ve Türkiye’nin en uzun ayaklı yoluna (viyadük) büyük bilim adamı Prof. Dr. Mustafa İnan’ın adı verildi. Bu değerbilirliği gösterenlere ne denli teşekkür etsek azdır. Geç olsa da, böyle bir bilim adamının övünç kaynağı

bir yapıya adının verilmesi çok anlamlı bir incelik. Şimdi umuyorum ki, bu yoldan gidip gelen insanlar bu ayaklı yolun üzerinden geçerken "Mustafa İnan kim?" diye merak etsinler ve evlerindeki büyük ansiklopedilerden birini açıp, Mustafa İnan'ın kim olduğunu belleklerine kaydetsinler. Yararsız bir sürü insanın adıyla doldurdukları belleklerine bir ışık, bir aydınlık olarak sızıverse büyük bilim adamı Mustafa İnan.¹³ Ahh... Gönüliçrem, ahh... Ne büyük mutluluk olurdu. Ama bu konuda pek umutlu değilim. Çünkü araştırmacı kuşaklar, meraklı, istekli, önyargısız kuşaklar yetiştiremedik, yetiştiremiyoruz.

Çevremiz hızla olumsuz anlamda değişiyor. Biraz daha bol tüketmek, biraz daha rahat yaşamak, biraz daha kolaycı bir yaşam adına çevremizi yok ediyoruz, doğamızı (kaldı mı acaba?) kirletiyoruz. Sen Gönüliçrem, sanayinin çok yoğun olduğu bölgeleri gezdin, gördün. Ne kadar ürpertiyle anlatmıştın. Fabrikaların atık sularının ırmakların rengini değiştirmesini; bacalardan çıkan kirli dumanların yağmurlarla nasıl kusmuk kusmuk, asit asit, ormanlarımıza, dağlarımıza, sebzemize, bitkimize geri dönmesini... "İnsanlık çocuklarına çok renkli, fazla hareketli olduğu kadar da çok kırılıp dökülmüş, yaşlı bir dünya bırakmıyor mu acaba?"¹⁴

Yaşam; bir konuşma, bir haykırma serüveni Gönüliçrem. Yaşam; bir diller bütünü, bir iletişim yumağı. Kimi, iletişimin tüm olanaklarını kullanmakta; tüm alıcılarını insanlara, sevgi ve saygıya dayalı sinyallere açık tutmaktadır. Kimisi ise, çeşitli süreçler sonucunda aldığı yaralar ve berelerle alıcı kanallarını gelen seslere tıkamak durumunda kalmaktadırlar. Yaşamda kalabilmek için, en azından bir insana karşı iletişim kanallarımızın tümünün açık olması bir zorunluluktur. Yoksa, yaşamla olan tüm bağların koparılması gibi korkunç bir durumla karşı karşıya kalınabilir. Bunun da, insanı hangi dipsiz kuyuya sürükleyeceği hiç belli olmaz. İşte bu noktada yeni bir dil arayışına girilebilir. "Düşünsel bir faaliyet olarak intihar, yeni bir dil kurmaktan başka nedir ki?"¹⁵

Yeni bir yıl geliyor. Karlı, soğuk günlerle birlikte eski bir yıl tükenmekte ve burcu burcu umutlara gebe yeni bir yıl gelmek-

te. Tüm özlemim, yeni yılın insanlık için barış, sevgi, saygı, karın tokluğu, sağlık ve doğamızı kirletmeyen bir üretim artışı getirmesi... Bir başka dileğim ise doğal olarak, seni bana getirmesi.

*"Bence bütün insanların, doğum ve ölüm gibi, çok ortak bir yanları daha var. Hiçbir koşulun farklı kılmadığı bir yanları. Tarihte hiçbirimizin gerçek bir başkaldırısı olmadı. Özgürlükler hep belli sınırlar içinde arandı. Özgürlük diye, din değiştirildi, tarikat değiştirildi, tiran değiştirildi. Bu sınırlar içinde ileri geri oynamalar uygarlık-ilkellik, kölelik-özgürlük sayıldı. Bu sınırın dışına çıkanlar, kendilerini gerçekten özgür kılanlar yalnızca sanatçılar ve deliler. Onlar dışında kimse, yönetenin dayattığı sürü hayatının güvencesinden yoksun kalmak istemiyor. Yönetilmek rahat. Bu kolayımıza gidiyor. (...) Bugünkü hayatlarımızın Ortaçağ hayatından hiçbir farkı yok. Yine rahipler, yine tilmizler, yine cinayetler... Farklı olan yalnızca araçlar ve gereçler... Özgürlük bilinci denen bilincin çok yükseldiğini sanıyoruz. O kadar yükselmiş bu bilinç, nasıl oluyor da, hem de bu kez seve isteye, yani gerçekten kendi isteğiyleymiş gibi, kendini şu rezil para ve tüketim dünyasına prangalatıyor? Ha, bana çıkar ilişkilerinden söz açacaksınız. Bu ilişkileri kuranlar mı özgür sizce? Herkes kendine bir efendi seçiyor. Kendisi, yalnız kendisi olmaktan korkuyor."*¹⁶.

Gönülüçrem! Turnelerin kızgın yaz güneşleri altında kaldığı mevsimleri geride bırakalı çok zaman oldu. Bu kez gönül turnesine çıktım. Bu turne boyunca seni büyük yazar Adalet Ağaoğlu'nun eşsiz tümcelerinde dolaştırdım.

Yolumuz, ışığımız, izlediğimiz, kılavuzumuz oldu bu tümceler. Bu tümceler aracılığıyla yaşamı sorguladık; insana, değişime, teknolojiye ilişkin değişik yaklaşımlarda bulunduk; intiharın dilinden, toplumsal başkaldırılarından, tarihten, bilinçten, tutsaklık ve özgürlüklerden konuştuk. Çok gönençli, çok varsıl bir yolculuk oldu. Seninle çıkılan tüm yolculuklar gibi eşsiz, ölüm-süz, tadına doyum olmaz...

Evet Gönüliçrem! Bir "Turne Mektubu"na daha virgül koymak, seninle dolu düşüncelere dalmak, düşlerime varmak için şöyle bir soluklanmak istiyorum. Mektubuma, yazdıklarına sonsuz saygı duyduğum, sürekli yeni romanlar yazmasını istediğim Adalet Ağaoğlu'nun tümceleriyle virgül koyuyorum.

"Kuşkusuz bir tarih iki kişiyle yazılmaz. Fakat biz, bir ülkenin değilse de, kendi tarihimizi kendi ellerimizle yazdık. Buna inanıyorum. Yaşadıkça da yazmayı sürdürmeliyiz. Tek kişilik tarihler hiçbir şeyin, hiçbir tarihin başlangıcı değildir. Ama iki kişilik tarihlerin bir önsöz olduğuna şimdi öylesi derinden inanıyorum ki.

İşte yüreğim üç zamanı birden kucaklıyor. Seni kucaklıyor. Her zaman."¹⁷

İstanbul, Kış, 1993

Notlar

- 1 Victor Martindale Patrick White; 28.05.1912'de Londra'da doğdu. 5 aylıkken Avustralya'ya götürüldü. İsveç Akademisi "Başta Fırtınanın Gözü olmak üzere, epik ve psikolojik anlatıma dayanan yapıtları, yazında yeni bir çığır açmıştır." gerekçesiyle 1973 Nobel Edebiyat Ödülü'nün Patrick White'a verilmesini kararlaştırmıştı. *Voss, The Tree Of Man* yazarın diğer tanınmış yapıtları arasında bulunuyorlar.
- 2 Adalet Ağaoğlu; *Hayır*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1987, s. 5.
- 3 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 15.
- 4 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 11.
- 5 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 77.
- 6 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 93.
- 7 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 161.
- 8 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 276.
- 9 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 98, 84.
- 10 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 107.
- 11 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 162.
- 12 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 24.
- 13 Prof. Dr. Mustafa İnan için bakınız; *Gelişim Büyük Larousse*, 9. Cilt, s. 5670 ve *AnaBritannica*, 11. Cilt, s. 543.
- 14 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 238.
- 15 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 106.
- 16 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 235-236.
- 17 Adalet Ağaoğlu, a.g.e., s. 210.

Tekirdağ'dan (1)

Sana turnelerden yazmaya başladığım günlerden bugüne dek, neredeyse iki yıldan daha uzun bir zaman dilimi geçti. Ne büyük bir rastlantıdır ki, Trabzon'dan yazdığım mektup da, songüz mevsiminde başlamıştı. İşte, yine bir sonbahar...

Evet Gönüliçrem, işte bir yaz daha geride kaldı. Havalar iyice soğudu. Deniz, mevsimini tamamladı. Ama turneler sürmekte. Sonbaharlar, nedense, bende biraz yalnızlık, biraz bu-rukluk, biraz birşeylerin yarım kaldığı duygusunu uyandırıyor. Yaşamda neler yarım kalmıyor ki Gönüliçrem?.. En yalın, en basit görünümüyle yaşamın bizzat kendisi yarım kalıyor. Hem de en güzel, en can alıcı noktasında. Düşünsene Gönüliçrem, yaşantımızda bir zamanlar dünya güzeli, dünya sevgilisi, can-sıcağı bir Esin vardı... Yaşantımızın önemli bir dilimini yarım bırakarak, bizi büyük acılara saplayıp gitti. Gitti, ama biliyoruz ki, O hep bizimle... O, hep içimizde, yanibaşımızda. Neredesin Sevgili Esin, neredesin? Seni hiç unutmadık.

İnsan, birçok şeyi yitirince anlıyor. Yitirilen şeylerin değeri, hiçbir şeyle ölçülemiyor. Hele bu yitirilen bir insansa...

Anımsar mısın Gönüliçrem, Bebek'te birleştiğimiz apart-manda ince, uzun boylu, lacivert pelerinli, şövalye görünümlü, top sakallı, biraz da "delisaraylı" birisi yaşardı. O günlerde onun bir ozan olduğunu duymuştuk da, hiç önemsememiştik. Bizim için onun pelerini, top sakalı, dünyamızdan biraz uzak görünümü ve o ünlü kedileri daha çok önem taşımıştı. Gerçek-

ten biraz olsun dünyamızdan uzakta, ayrı bir evrenden gelmiş gibi bir insan değil miydi? Şimdi, geriye dönüp düşünüyorum da Gönüliçrem, acaba o, ayrı bir gezegenden, ayrı bir yaşam çizgi ötesinden bizlere, dünyamıza gönderilmiş bir *Sevgi Peygamberi* miydi?

Anladın değil mi Gönüliçrem, anladın kimden söz ettiğimi? O değerini çokook geç anladığımız, dizelerinin tadına çokook geç vardığımız, boyutunu ve ululuğunu çokook geç algıladığımız büyük ozan Özdemir Asaf'tan söz ettiğimi...

Ankara doğumlu, İstanbul'a vurgun bir ozan Özdemir Asaf... Bu sevi ustası insan, 11 Haziran 1923 günü Ankara'da, Danıştay Üyesi Mehmet Asaf'ın oğlu olarak doğdu. Ortaöğrenimini Galatasaray ve Kabataş Erkek Lisesi gibi seçkin iki okulda tamamladı. Bir süre İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültelerine devam etti. Ama ikisini de bitiremedi. Yarım bıraktı. 29 Ocak 1981'de, daha elli sekiz yaşındayken, o doyum olmaz dizelerinden bizleri yoksun bırakarak çekip gitti. Hem okullarını, hem yaşamı, hem bizleri yarım bırakarak çekip gitti bu diyardan...

*"Gemiler geçiyor, sanki şakacıktan
Gidiyorlar mı, geliyorlar mı belli değil
Kuşlar uçuyorlar mı düşüyorlar mı belli değil
Düşe kalka mırıldanmalarla
Ölüyorlar mı yaşıyorlar mı
Belli değil"*¹

Bu dizeleri yaşamını noktaladığı sayrı (hasta) yatağında, sayrılarevinde yazmıştı... Gemiler geçiyordu Gönüliçrem, gemiler geçiyor. Bir yaşam tükeniyordu. Bir kocaman yaşam gemisi karaya oturmak üzereydi. En acı olanı da, yaşamın şakasının olmamasıydı. Yaşamın yaptığı şakalar, genellikle acıyla sonlanıyor. Biz de, Ahırkapı açıklarına, Marmara Denizi'nin mavi atlas sularına bakan o sayrılarevinin balkonunda Esin'in bizi sorgulayan insan güzeli bakışlarında yaşamın bir şaka yapıp yapmadığını çok düşünmüş, bu işin bir oyun bir şaka ol-

ması için çok yakarmıştık içimizden... Ama, ne şakaydı sahnelenen, ne de bir oyun. Yaşamın gemisi vurmuştu bir kere karaya.

Geride kalmak zor Gönüliçrem. Turneler, hem gidişleri, hem geride kalmaları çağırıştırıyor. Turneler, ayrılık limanlarının şaşmaz gemileri... Alıp götürüyor bizi birbirimizden, kurulu düzenlerimizden.

*"Siz gittiniz, gittiniz, gittiniz.
Ben kaldım, kaldım, kaldım,
Sesiniz kaldı, onda kaldım,
Yöneldim yüzünüze baktım,
Orada yansıyan bana baktım.
Yalnızlığımı nasıl anlayacaktım."*²

Bugünlerde senden yine uzakta kaldığım bu solgun sonyaz günlerinde beynimde ve gönlümde "yalnızlık" olgusunu sorguluyorum. Yalnızlık, nedir? Nerede başlar, nerede biter? Hangi zaman diliminde ortaya çıkar, neden çıkar? Kim ya da kimler neden olur? Yoksa, kimsenin olmayışı mı yalnızlığı yaratır? İşte Gönüliçrem! Beynimde, seninle dolu gönlümde dolaşan bir sürü yalnızlık sorusu, yalnızlık kavramı... Bu sorularla boğuşmaktan kendimi son derece yorgun ve tükenmiş duyuyorum. Beni yoran, beni tüketen, soruların ya da kavramların güçlüğü değil. Bunların ağırlığı, boyutları ve içsel derinliği beni zorlayan.

Uzun uzun düşünüyorum da, yalnızlık; insanın istediği zaman istediği yerde, istediği enlem ve boylamda, istediği insan ya da insanlarla veya canlılarla bir arada olamamasından kaynaklanan bir olgu, bir durum, bir yaşamsal ya da içsel (belki de beyinsel veya gönülsel demeliyim) duygulanımlar bütünü...

*"Yanılmıyorsam, saygılarla yalnızdım...
Saygılar duymasaydım, yanılmazdım...
Yaslanacak anılarım olsaydı,
Söyleye-söyleye, böyle saklamazdım."*³

Belki anılar, belki saygılar çok bu Müfettişlik mesleğinde. Ancak, bir de olayın içsel bir yanı var ki, işte orası ayrı bir boyut... O boyutun yaşamsal örgüsü ise, genelde yalnızlık. Anımsar mısın Gönüliçrem, sana Elazığ turnesinde karşılaştığım, şu anda yaşayıp yaşamadığını bile bilmediğim yaşlı bir Ermeni kökenli yurttaşımızdan söz etmiştim. Hani, hani klasik saç kesme makinesi ve aşınmış usturaları ile Defterdarlık Konukevi'nin altında berberlik yaptığını söylediğim, bilgisayar birikimi, damıtılmış kültürü ve görgüsü ile beni epeyce etkilediğini söylediğim yaşlı insan vardı ya, işte o. Bu insan bana, *"Yaptığınız iş yalnızlık. Yalnızlık, sizlerin yaşamı ve yazgısı. Yalnızlık sizin dört bir yanınızda, içinde, iliklerinizde... Bunca yalnızlığa nasıl katlanabiliyorsunuz?"* diye sormuştu. Bu soru, şu anda bile kulaklarımda çınlamakta. Şimdiye dek, bana yaptığım mesleği, yaptığım işi bu denli güzel tanımlayan, bu denli öz anlatan başka birisi çıkmadı gibi geliyor. Müfettişler, büyük kalabalıklar, büyük topluluklar içinde, saygılarla sevgilerle, anılarla yalnız insanlar...

"Aklımdaki yorgunluk duyduğumdu.

Hep bilmekti benim sanısızlığım.

Aklım anılarla yorgunluğumdu.

Uykumda bile bu yalnızlığı

*Vardı, anlamadıklarını duyduğumdu."*⁴

Dalgalar vuruyor yalıyarlara... Marmara'nın ak köpüklü dalgaları... Meyvesiz nar ağaçları yapraklarını döktü dökecek... Göç etmeyi düşünmeyen kuşlar şakımakta, çiçekleri dalında toplanmadan kurumuş ıhlamur ağaçlarının, kavruk yaprakları arasında... Kuş sesleri ve sen Gönüliçrem. Ak köpüklü dalgalar ve sen... Kuş sesleri de, dalgalar da burada. Ama sen yoksun. Bu sonyaz gününde Tekirdağ turnesinin bitim noktasına doğru ivedi adımlarla koşmaktayım. Günlerden 26 Eylül Cumartesi... Kızım olursa adını *Eylül* koyacağım, bilesin. Şimdiden onun adını ünlenir gibi oluyorum. Sen kızımıza sesleniyorsun. Eylül, Eylül!..

Serin ve kapalı bir gün. Bir elimde Özdemir Asaf, bir elim-

de Kürşat Başar. Senden uzakta oluşumu, kitaplarla, dizelerle unutmaya avuntusu içindeyim. Evet, bu gerçekten tam bir avuntu Gönüliçrem. Avuntu... Çünkü, *"Yalnızlık Paylaşılmaz. / Paylaşılsa yalnızlık olmaz."*⁵ Sen, yoksun ve ben yalnızım. Ne bunun paylaşılması, ne bunun unutulması olanaklı.

Bütün insancıl sevilere, bütün duygulanımlara karşın; acımasız, ikili ölçütlerin, aynı konularda ayrımlı, eşitcil olmayan yaklaşımların egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz Gönüliçrem. Aylardır tüm dünyanın gözleri önünde büyük bir ağılatı (tragedya) sergileniyor Saraybosna'da... Yüzlerce suçsuz insan öldürülüyor; ama, o özgürlükçü insan hakları savunucusu (!) Batı ülkelerinin kılı bile kıpırdamıyor. Ne acı, ne iğrenç, ne korkunç bir yaklaşım. Bir yanda siz, Irak yönetiminin soluk almasında bile kartal kesilip, tepesine bineceksiniz; hem de, bunu özgürlük, barış ve insanlık adına yapacaksınız. Ama, öbür yanda suçsuz insanların kesilip, öldürülüp, yok edilmesini görmezlikten geleceksiniz. Bu tam anlamıyla ikili bir ölçüt, iğrenç, çıkarıcı bir yaklaşım. İnsanlık adına utanç verici. *"Yol açtığı bütün savaşları yine o renkli kâğıt parçalarının kazandığı bir dünyada adaletten söz edilebilir mi?"*⁶ Hayır Gönüliçrem! Böylesi bir dünyada adaletten filan söz edilemez. Edilirse de bu, yalan olur, ikiyüzlülük olur. Bugün dünyamızın açmazı burada. Böylesi bir dünyada, arabesk, şark kurnazlığını yaşam biçimi edinmiş bir toplumda yalnız kalmazsın da, ne yaparsın?

"Kendimi, sularla çevrili bu eski zaman kentinde, ışığın camlardan içeri dolup beni uyandırdığı bu yaz sabahları gülünç bir halde buluyorum.

Bedenime, belleğime, eğer varsa önceden belirlenmiş yaşam çizgime kazınmış bir hüznle dolu, kendimi böyle uzaklara dalmış yakalayıp aptallığıma şaşarak, bazen aynada yüzüme bakıp alay ederek...

*Her zaman yalnız olduğum halde nasıl olup da başkaları gibi kendi başıma hayat kuramadığıma şaşıyorum."*⁷

"Yalnızlık", Gönüliçrem, sanıyorum aydın olmanın, gerçek

anlamda aydın olmanın bir bedeli. Gerçek aydın, içinde yaşadığı dünyanın, içinde bulunduğu toplumun ve evrenin her şeyinden etkilenen; içinde yaşadığı ortamın ve konumun her şeyini sorgulayan, irdeleyen insandır. Gerçek aydın için, ayrıntılar son derece önemlidir. Çünkü "ayrıntı", çağdaşlığın ta kendisidir. Çağdaş olmanın, gerçek anlamda aydın (entelektüel ya da entel değil) olmanın bir bedeli varsa Gönüliçrem, elden ne gelir? Ödenecek...

Aylardır senden uzakta, Tekirdağ'dayım. İstanbul'a bu denli yakın, bu denli uzak bir kent pek az bulunur. Çok değişik özellikleri olan bir yer burası. Merkez nüfusu son derece az. 80.000 dolaylarında insan yaşamakta. Bu insanların çoğu, göçmen kökenli olmasına karşın, kente başka illerden yeni insanların gelmesine pek hoş bakmıyorlar. Hatta bu nedenle, kentlerine yeni yatırım yapılmasını, kentlerinde yeni iş alanları açılmasını pek istemiyorlar. Bunun nedeni, yeni açılacak iş alanlarının Türkiye'nin değişik yörelerinde yaşayan insanları buraya çekeceği korkusu... Bu nedenle, Tekirdağ kentinin merkezinde pek bir yatırım ve sanayi yok. Ticaret ise, kendi içine kapalı olarak gerçekleşiyor. Dışarıdan gelip, ticaret yapmak isteyen insanların pek yaşama ve büyüme şansları yok. Böylesi tekelci, böylesi katı duyguları aşmış olan Çorlu ve Muratlı ilçelerinde ise, çok büyük sanayi kuruluşları yer almakta. Çorlu ve Muratlı geleceğin büyük sanayi merkezleri olma yolunda. Tekirdağ, şu andaki görünümü itibarıyla bir yazlıkçı kasabadan daha öte bir anlam taşıyor.

Günlerden Cumartesi... Kapalı bir hava... Yağmur, yağdı yağacak... Senin bulunduğun diyarlarda havalar nasıl? Benim buradan senin görmen dileğiyle yolladığım özlem bulutları oradan geçmekte mi?

"Buradayım. Yağmur öyle çok yağıyor ki görmesen bile sürekli onu duyuyorsun. Uyurken hep ıslanıyormuşum gibi geliyor. Sana ne çok yazıyorum ama hiçbirini yollamıyorum, yazar yazmaz herşey eskiyor sanki, sözcükler uzaklığa ve zamana dayanıklı değil. Sen de hep yeniden

kurgulanmış, ayıklanmış kartlarla yetinmek zorunda kalıyorsun. Sevmeyi bilmediğim doğru ama özlemeyi ve hissetmeyi bildiğimi sanıyorum. Buradayım, yağmur yağıyor ve anlayabildiğim, kendim hakkında sözcükler halinde belirginleştirebildiğim tek şey bu. Komik mi?"⁸

Aylardır yazmaya çalışıyorum. Aylardır, hatta geçen kıştan bu yana "yalnızlık" konusunu sana anlatacağım bu mektubu yazmaya çalışıyordum. Ancak, ne elim, ne gönlüm, ne de beynim buna yanaşmıyordu. Mektuplar okunmak içindir Gönüliçrem. Okunmayan mektup, niye yazılsın ki?.. Mektuplarımın senin tarafından okunup, yüreğinin, beyninin bir köşesinde yer tutup tutmadığı beynimi kurcalayıp duruyordu. Böyle bir hesaplaşma içinde nasıl yazabilirdim ki?.. Ama yendim, alt ettim bu duyguyu şimdilik. Çünkü, çok iyi biliyorum satırlarımın senin için önemli olduğunu. İşte, işte yine söyleşmekteyiz satırlarda Gönüliçrem. Bir yanımızda Özdemir Asaf, bir yanımızda genç Kürşat Başar...

Yaşıyor işte o koca ozan. Bir zamanlar sadece dış görünümü ile ilgilendiğimiz, içsel dünyasına yönelmediğimiz, kapı komşumuz Özdemir Asaf, büyük bir insan devi, büyük bir sevi devi olarak yaşamakta içimizde... Evet Gönüliçrem! *"Her insanın bir öyküsü vardır. / ama her insanın bir şiiri yoktur."*⁹ Sen de, benim yaşamdaki, gönlümdeki tek şiirsin. *"Beni öyle bir yalana inandır ki,/ Ömrümce sürsün doğruluğu."*¹⁰

Ozanca bir duygu işte. Hangi yalan bir ömür boyu sürer ki? Sürmüyor işte. Sevda açlıkları yalancı aldansamalarla giderilemiyor. Giderilemiyor, gönlüm bir köşeciğine taş gibi oturmuş acılar. Dindirilemiyor gönül acıları. Yazlandırılmıyor gönül kışları. Sonuçta, her insan yaşamında acılarıyla, sevgisizlikleriyle, gönül kışlarıyla birazcık başbaşa. Herkes yaşamında biraz yalnız. Yaşam bu. Doğrusuyla, yanlışıyla. Yaşanacak Gönüliçrem. Yaşanan; iz bırakan, iz bırakmayan her gün gibi. Bir ırmak örneği akıp gideceğiz. Kavuşulan bir deniz olur mu, olmaz mı bilinmez. Bir bilinmezde yalnızız işte.

Tekirdağ, 26. 09.1992

Notlar

- 1 Özdemir Asaf, *Benden Sonra Mutluluk*, Adam Yayıncılık, Kasım 1983, s.274
- 2 Özdemir Asaf, *Yalnızlık Paylaşılmaz*; Adam Yayıncılık, Ekim 1986, s.271
- 3 Özdemir Asaf, *a.g.e.*, s.39
- 4 Özdemir Asaf, *a.g.e.*, s.40
- 5 Özdemir Asaf, *a.g.e.*, s.266-267
- 6 Kürşat Başar, *Sen Olsaydın Yapmazdın Biliyorum*, Afa Yayınları, Temmuz 1992, s.47.
- 7 Kürşat Başar, *a.g.e.*, s.67.
- 8 Kürşat Başar, *a.g.e.*, s.69.
- 9 Özdemir Asaf, *a.g.e.*, s.9
- 10 Özdemir Asaf, *Bir Kapı Önünde*, Adam Yayıncılık, Ağustos 1985, s.129.

Tekirdağ'dan (2)

Merhaba Gönüliçrem!... Merhaba...

Bu mektubuma Halikarnas Balıkcısı'nın o ünlü ve gür sesiyle söylediği "merhaba" sözüyle başlamak istedim. İçten söyleyince her söz ne denli anlamlı, ne denli ulu... Sözcükleri var eden de zaten bu değil mi? Sözcükleri anlamlı kılan, yaşantımızın parçası durumuna getiren şey, bizlerin onlara içtenlikle yüklediğimiz değerler hiç kuşkusuz...

Kışla birlikte erken kararmaya başladı havalar yine. Karanlık sıkıntı, karanlık hüznün, karanlık birbaşinalık Gönüliçrem. Bir anlamda insanın kendi kendisiyle konuşması; bir anlamda insanın kendi iç dünyasına dönmesi karanlık. Kişiden kişiye değişebilir, karanlığın insanda uyandırdığı duygu ve imge. Bende karanlığın çağrıştırdığı duygu ise, senden uzaktalık. Karanlık sensizlik; karanlık yalnızlık; karanlık hüznün. Sen yoksun. Ve her yer karanlık. "Ne olur, beni sensiz kör kuyularda bırakma!"¹

Bugünlerde nedense ölümü düşünüyorum. Ama yaşam alabildiğine sürmekte Gönüliçrem. Senden uzakta geçen biraz sıkıntılı, biraz hüznünlü, birazcık da yoğun sayılabilecek bir Cumartesi-Pazar'ı paylaşmak istiyorum seninle.

Yeniden yağlıboya resim çalışmaya başladım Cumartesi günü. Küçük küçük karton parçalarına çiziktirilmiş eskizlerden sıkıldım artık. Zamanı durduracak bir şeylerin arayışı içindeyim sanki. Temelinden özürlü bir arayış oysa. Bunu biliyorum.

Zaman bir ırmak gibi delicesine akıp gitmekte. Belki de bir şeylerin kaçıışı, belki de bir şeylerin kovalayışı içindeyim. Aslında “ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında”. İşte gelip geçmekte yaşam.

Yeşille başladım ilk fırça darbelerime. Yeşil senin en sevdiğin renk. Belki bundan seçtim, fırçama yıllar sonra değen rengin yeşil olmasını. Güç geldi fırçayı elime almak. Önce bedenim çok yadırgadı. Tuvalin hangi yanından başlayacağımı; paletin neresine, hangi rengi sıkacağımı şaşırdım. Sonra, boya sepetinden tüm yeşil boya tüplerini aldım ve rastgele paletin üzerine sıkmaya başladım. Sonra fırçam. Sonra küçük küçük dokunuşlar, çiziktirmeler... Bak işte, güvercin benzeri kuşlar çizmişim. Nedense, kuşlar bende hep özlemi, hep ayrılığı, hep kavuşmayı çağırıştırır. Bir sürü insan yüzü çizdim. Bir sürü insan başı. Hepsi soyut, hepsi belirsiz. Sanki bizleri bırakıp, yaşamdan kopup giden insanlarımızı simgeler gibi. Sanki, benden çok uzaklarda olan seni, bu yüzlerde arayışım gibi. İşte beynimin altındakiler dökülmekte birer birer tuval üzerine.

Yıllar sonra fırçayı elime almak, yordu beni Gönüliçrem. Belki yordu, belki de birazcık beynimin altındakileri ortaya koymak sıktı beni. Derken fırçayı bir kenara bıraktım ve ayrıldım tuvalin başından.

Bir süredir kendi dünyasını, kendi yaşamını aşıp, diğer insanlarla örtüşen, toplumlarının yüzakı olan ve hatta tüm dünya insanlarıyla akan ırmaklar gibi aynı gölde buluşan ve o gölde bir nilüfer gibi açan insanların öykülerini okumaktayım. Bu alandaki okuma sürecim, senin de bildiğin gibi Oğuz Atay'ın *Bir Bilim Adamının Romanı* ile başlamıştı. Bu roman ünlü bilim adamımız Prof. Dr. Mustafa İnan'ın yaşamını anlatmaktaydı. Bu kitaba ilişkin satırları tüm güzel, tüm duyarlı şeyler gibi seninle daha önceki Turne Mektupları'nda paylaşmıştım. Şu anda ise elimde dört-beş kitap var. Tümünü aynı anda okuyorum. Bunlardan ikisi yine iki büyük insana ait “yaşam romanı”. Biri; sıcak, insancıl, duyarlı ve dizesel satırların yazarı Zeynep Oral tarafından kaleme alınan ve dünyaca ünlü opera sanatçımız Leyla Gencer'in yaşam damlalarını bizlere sunan *Bir Tutkunun*

Romanı. Diğeri ise; deneyimli yazar ve yılların bürokratı Erhan Bener tarafından ustalıkla kaleme alınan Bir Büyük Bürokratin Romanı. Bu roman, bir büyük bürokratin değil, belki de en büyük bürokratin, Memduh Aytür'ün romanı. Bir Maliye Müfettişi, Don Kışotlar çizgisinden gelen bir savaşçı, sevimli, ilginç, inatçı ve bazen öfkeli bir roman kahramanı"², Türk ekonomi ve maliye tarihinin önemli dönemeçlerinde imzası bulunan, Haldun Tanner ustanın deyişiyle "arkada durmayı tercih eden, ama ülkeleri ayakta tutan kişilerden " olan Memduh Aytür...

Evet Gönüliçrem, resim fırçamı bırakıp Memduh Aytür'ün yaşamını ve Erhan Bener'in özenle dokuduğu satırları okumaya başladım. Cumartesi ve Pazar'ın önemlice bir bölümünü bu kitabın satırları arasında dolaşarak geçirdim. Şimdi ise, oturdum, satırlarda seninle söyleşiyorum. Bu kitaplara ilişkin görüşlerimi ve yüreğimde bırakacakları izleri, seninle ilerki mektuplarda paylaşacağım Gönüliçrem. Az kalsın unutuyordum, birkaç haftadır Pazar günleri soluk kesici, bir yazın başyapıtı gibi bir televizyon dizisi izliyorum. Umarım, sen de izleme olanağı bulmuştundur. Yönetmenliğini ve senaryo yazarlığını Selim İleri'nin yaptığı "Yedi Kuleli Mihriban"dan söz ediyorum. Gerçekten, Selim İleri duyarlı kişiliğiyle bir oya gibi işlemiş bu diziyi. Her zaman bende ayrı bir yeri oldu Selim İleri'nin. Zaman zaman gönül erimlerinden uzaklaşsa da, genelde benim için hep büyük, hep kalıcı, hep iyi yazar oldu. Bu diziyi yaşadktan sonra, yeniden Selim İleri duygularım depreşti. Şu anda Selim İleri okumayı çok istiyorum. Elimdeki şu iki kitaptan sonra sıraya Selim İleri'nin *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olseydin* adlı romanını koymak istiyorum. Sen de, o duyarlı yüreğin, Halikarnas Balıkçısı'nın mavisini (Bodrum mavisini) andıran kanatlarınla uçup gelmelisin artık bana. Gelmelisin ki, sıcaklığınla dolu gönlüm masmavi kır çiçekleriyle donanıp, bayram yapmaya çıksın yüce dağlara dağlara...

Mecnun oluban yürüyem

Yüce dağlara biirüyemi

Mum oluban eriyem

*Yanam hey dost deyu deyu*³

Yunus Emre'nin çağlar ötesinden, şol ırmaklar gibi çağıldayıp gelen dizelerinde şöyle bir soluklanma molası verdikten sonra söyleşimi sürdürmek istiyorum seninle.

Yunus Emre konusu açılınca usuma (aklıma) hümanizma geliyor. Nedir hümanizma? Hümanizma, insanın kendine örnek seçtiği bir insanda bütün insanlığı görerek, bularak, severek, insanlığı insanlık yolunda daha ileri götürecektir işler yapmasıdır.⁴ Tıpkı benim, seni seçişim gibi Gönülüçrem.

Hümanizmayı tanımladıktan sonra, buna karşı yöneltilebilecek eleştirileri de sesli olarak ortaya koymakta ve bir söyleşi havasında okuruyla paylaşmakta Azra Erhat. A dostum, gene çok kesin, keskin bir tanımlama yaptın. Haydi insanlığı insanlık yolunda daha ileri götürmeye peki diyelim, ama bir insanda bütün insanlığı görmek, bulmak, sevmek ne demek? İlle de bir insanı mı seveceksin insancı olmak için? Belli bir insanı değil de, bütün insanlığı sevsen daha doğru olmaz mı?⁵ Olmaz diyor, bu sorulara, bu karşı çıkışlara. Olmaz; bulanık, dağınık, esnek bir sevgi olur, bulutlarda kalır.⁶ Evet Gönülüçrem, sevginin ve sevinin en yoğununu, en yalınılısı, en damıtılmışı gerekli. Böylesi bir sevi ve sevgi ise, birden çok insana dağıtılamaz. Dağıtılınca, sıradanlaşır, yeğnikleşir. Bir bulut gibi gelip geçici olur. Ayrıca, birazcık da bölücülük ve değerbilmezlik olur.

Kemah Tahir, Selim İleri ile yaptığı bir söyleşisinde büyük sanatçı Dostoyevski'nin *"İnsanları toptan sevmek ahlaksızlıktır"* sözünü anarak, sözlerini şöyle sürdürüyor: *"Bütün insanları sevdiğini ileri sürmek ve sevilmesi gereken namuslu adamların sevgi payına namussuzları, hiç de hakkımız olmadığı halde ortak etmektir."* Üstelik her insanı sevmek namussuzları yüreklendirmeye, onları *"Demek benim tutumunda hiç de kınanacak bir şey yokmuş"* dedirtmeye götürür ki, bu da namussuz sayısını iyiden iyiye arttırmaktan başka işe yaramaz. Kemal Tahir, bütün insanları sevmek genellemesi içinde, Hitler canavarıyla, Hitler'in fırınladığı mutsuz çocukları birbirinden ayırmadan sevmek namussuzluğunun yattığına da dokunuyor⁷. İşte, sevgide ve sevide ayırıcı ve seçici davranılmadığından böylesi çelişkili durumlar da ortaya çıkabiliyor Gönülüçrem. Düşünsene, milyonlarca

suçsuz, daha yaşamın ne olduğunun bile ayrımında olmayan yüzbinlerce fırınlanan çocuğu da, onları yüreği hiç sızlamadan fırınlara gönderen tiksindirici Hitler canavarını da aynı sevgi çemberi içinde seveceksiniz. Hayır, buna kesinlikle karşı çıkıyorum. Böylesi bir sevgiyi, insanüstü, doğaüstü güçleri, mangal gibi yüreği de boyutları ölçülemez düzeyde bağışlayıcılığı olan bir varlık bile gösteremez. Eğer, bu sevgiyi böylesine gösterebilecek dengesizlikte birileri çıkarsa, bu insanlığı sevmek filan olmaz; tam tersine, insanlık için utanç verici, insanlık için bağışlanamaz bir suç olur. Yüzakı, insanlık anıtı, güzel ve iyi insanlar açısından da böylesi bir sevgi dağıtımı vefasızlık ve insafsızlık olur.

Görüyorsun ya Gönülüçrem, insanın sevgisini dağıtması, insanın gönlünü açacağı insanları seçmesi çok önemli. Salâh Birsel'in deyiimiyle *"zor ıştır insan sevgisi"*.⁸ Dolayısıyla, insanlar, yaşantılarındaki insanı seçip, bütün insanlık adına sevgisini ve sevisini ona yöneltmek durumundadır. Bir insana, hak eden bir insana tüm sevgisinin yöneltmesinden aslında tüm insanlık yararlanacaktır. Bu sevgi sayesinde iyi ve güzel işler ortaya konuldukça; bu sevgiye özveriyle yaşam adandıkça; o yaşam, adanılan sevgi uğruna üretkenleştikçe, bu bir kişiye yöneltilmiş sevgi, bir kartopu gibi büyüyerek, tüm insanlığa yararlı sonuçlar ortaya koyacak ve tüm insanlığı bağrında toplayacaktır. Bizim sevgimiz, bizim sevimiz de işte böyle Gönülüçrem. Ben gönlümü ve tüm sevimi sana yönelttim. Tüm bağlılık duygularımı sana adadım. Tüm sevimi, gönül imbiklerinden geçirerek sende yoğunlaştırdım. Yoğunlaşan, odaklaşan bu sevgi, tüm insanlık adına, tüm iyi ve güzele doğru üretken sonuçlar ve ürünler ortaya çıkarabiliyorsa ne mutlu bizlere. İşte o zaman sonsuza akan bir sevi ırmağıyız, tüm insanlıkla ve ak insanlarla aynı gölde toplanan..

Gelin tanış olalım

İşi kolay kılalım

Sevelim sevillelim

Dünya kimseye kalmaz⁹

Gecenin bağrındayım. Seninle söyleşmeye başlayalı kaç saat oldu anımsamıyorum. Pazar gününü bitireli çok olmuş. Daha şimdiden Pazartesi gününün saatlerini tüketmeye başlamışız bile. Aslında, gerek günler, gerekse saatler simgesel şeyler Gönüliçrem. Sonuçta, tükenen, akıp giden ömrümüz... Bir Hematoloji (Kanbilim) profesörünün deyişiyle *"bir göz açıp kapama zamanı yaşam"*. Bu kısacık zaman diliminde çok ulu, çok anlamlı, çok insancıl (hümanist), çok kalıcı, çok sıcak bir sevinin içindeyiz. Hiç bitmesin istiyorum bu söyleşi. Bitmesini istediğim tek şey ise, turne ayrılıkları ve turne özlemleri Gönüliçrem. Turne ayrılıkları gelip geçici şeyler Gönüliçrem. Tüm dileğim, gönül ayrılıkları yaşamayalım şu kısacık yaşantımızda. Nasıl dayanır böylesi bir ayrılığa, böylesi bir kışa gönül?..

*Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü
Bana seni gerek seni*¹⁰

Tekirdağ, 18.10.1992

Notlar

- 1 Münir Nurettin Selçuk'un Ümit Yaşar Oğuzcan'ın bir şiirinden bestelediği şarkının sözlerini biraz değiştirerek.
- 2 Erhan Bener; *Bir Büyük Bürokratın Romanı: Memduh Aytür* Bilgi Yayınevi, Birinci Basım, Haziran 1991, İstanbul, s.20.
- 3 Yunus Emre.
- 4 Azra Erhat; *İşte İnsan Ecce Homo*, Remzi Kitabevi, İkinci Basım, Mart 1975, İstanbul, s.202
- 5 Azra Erhat; age., s.203
- 6 Azra Erhat; age., s.203.
- 7 Salâh Birsell; *Kuşları Örtünmek* (Günlük 1972-1975), Ada Yayınları, Ağustos 1976, İstanbul, s.111-112.
- 8 Salâh Birsell; age., s.112.
- 9 Yunus Emre.
- 10 Yunus Emre.

İstanbul'dan (2)

*"haber verdiler, geldiler
aşklardı gelenler... onlardı
geçmiş gün... şimdi unuttum
galiba... bir sümbülteber...
belleğim bahçelerle yer... değiştirdi
artık neyi andımsa kar kar..."¹*

Evet, İstanbul bugün karlar altında. Sabah başlayan hızlı yağmur, yerini iri lapalı bir kara bıraktı. İstanbul'un toprak yığınlarıyla kaplı Büyükdere Caddesi, ak kar tepeciklerine dönüştü. İstanbul Metrosu'nun yapımı yağmur, kar, tipi dinlemiyor. Büyükdere Caddesi delik deşik... Metronun çukurlarına tepeden bakan bir binada çalışıyorum şu günlerde. Karın yağışına bakıyorum dalgın dalgın. Gözüm, büyük inşaat makinelerinin kazmakta olduğu derin çukura takılıyor. Koca makineler kepçelerini toprağın bağına daldırdıkça, kan akarcasına kıpkırmızı toprak fışkırıyor. Kepçelerin kaldırıp, kamyonlara yüklediği toprak yığınlarının üzeri hızla bembeyaz karla kaplanıyor. Kar yağıyor Gönülüçrem. Toprağın delik deşik olmuş bağı ve yağan kar üşütüyor beni. Telefona sarılıyorum. İşte karşımdasın. Karşımdasın. Sımsıcak sesin yayılmakta gönlüme, beynime.

Bugün 24 Ocak 1993... Günlerden Pazar... İstanbul'da soğuk, ama güneşli bir gün var. Sen, bugün uzaklardasın Gönülüçrem. Ne güzel olurdu, bu hoş günü birlikte Anadolu Kava-

ğ'nda geçirmek. Mis gibi kokan, sımsıcak, taze midyelerimizi alıp, yemyeşil dağlara doğru tırmanmak; uzun uzun umutlu, ışıklı, ak söyleşilere dalmak ne güzel olurdu. Ama sen yoksun. Sen olmayınca, güzel havaların da pek bir anlamı yok.

*Bırak ışıldasın güneş
Bırak ak köpüklü, mavi deniz
dövsün mavi dalgalarıyla kıyıları
Çığlıklar atadursun
gözüdoymaz, ak martılar
Umurumda değil
hiçbir şey
SEN olmayınca
Ne güneş
ne deniz
ne martılar*

İşte böylesi bir günde evde oturmaktan sıkıldım. Şöyle bir çıkmak istedim. Tam, tam televizyonu kapatırken, neye uğradığımı şaşırdım. Gözlerime inanamadım. Televizyon ekranının alt bölgesinde kuşak yazı şeklinde "Arabasına konulan bir bombanın patlaması sonucu Gazeteci-Yazar Uğur Mumcu yaşamını yitirdi" mesajı geçiyordu. Kalakaldım. Dizlerimin bağı çözüldü. Gözlerim doldu. Ama inanmak istemiyordum. Uzak-tan kumandayı arandım. Daha az önce, elimin altında olan aleti bir türlü bulamıyordum. Televizyonun üzerindeki düğmeler yetiştii imdadıma. Hızla öteki kanalları taradım. İnanması çok güçtü; ama GERÇEKTİ gönüliçrem. Ne yazık ki, gerçektii... O koca, o ulu, o dev gibi, dürüst, onurlu, barışçı, özgürlük savaşçısı, demokrat, ATATÜRKÇÜ Uğur Mumcu yoktu artık... İnsan şaşkına düşmez de, ne yapar? İnsan ağlamaz da, ne yapar? İnsan yanmaz da, ne yapar? İnsan acıya tasaya, korkunç duygulara düşmez de, ne yapar? Haksızlık bu! Yaşarken, haksızlıkların en büyüklerini yaptık ona. En basitinden, Asteğmenlik hakkını bile, hukuku hiçe sayarak elinden aldık ve O'nu "Sakıncalı Piyade" yaptık. Sorumlu ve suçluyuz O'nun karşısında.

*"Ben suçluyum beni bağışlamayın
Adımı soran olursa bilmeyin
Ölürsem mezarıma gelmeyin
Dünya nüfusunu bir eksik sayın
Ben suçluyum beni bağışlamayın"*².

Dizelerdeki gibi suçlu olan "ben" değil, "biz"iz. Sevgili Uğur, hoşgörülle, sevecenlikle dolu yüreğinle lütfen bizleri bağışla. Yaşarken seni yalnız bıraktık; haykırırken, sesine ses katmadık; yürürken dimdik, ardında ya da yanında bulunmadık; senin gibi soyu tükenen azrak (nadir) insanları yeterince koruyamadık; senin gibi dürüst, onurlu, görevine sadakatle bağlı, yurtsever, hoşgörülü, demokrat, laik, özgürlükçü ve barışçı insanların sayısını her geçen gün çoğaltmak için yeterince çaba harcamadık... Lütfen, bağışlanamaz büyüklükte suçlarımız olan bizleri bağışla Sevgili Uğur...

Bomba, Uğur'un arabasına değil; tüm yurdunu seven, çağdaş, ilerici, Atatürkçü, demokrat, dürüst, onurlu, ilkeli insanların yüreğinin orta yerine konuldu. Ama o yürekler, o beyinler soluk almayı sürdürecektir Gönülüçrem... Öyle sanıyorum ki, şu saatlerde sen de olayın şokundasın benim gibi.

O, boyutlu çok büyük olan olaylar karşısında bir dev, bir şövalye adamdı. En pis, en kötü, en tüyler ürpertici ve en tehlikeli olayların ve işlerin üzerine yılmaz bir nefer gibi giderdi. Devlete ait denetim birimlerinin etkisiz ve yetkisiz bırakıldığı veya bırakılmak için büyük çabalar harcandığı dönemlerde Uğur Mumcu, Devlet Müfettişi işlevi görmeye başlamıştı. O; Devleti soyan; Devlet kasalarını kişisel çıkarları için kullanan; ülke insanların çok büyük güçlüklerle kazanıp, Devletine aktardığı paraları hiç utanma ve arlanma duygusu olmadan yakınlarına, eşine, dostuna peşkeş çeken kimselerin ("kimse" sözcüğü yerine, "insan" sözcüğünü kullanmam dil açısından daha doğru olacaktı. Ancak, böylesine batağa saplanmış olarak yaşayan kişilere "insan" demeye yüreğim ve dilim elvermedi. Bu tür kişilere "insan" kavramını kullansaydım eğer, gerçek anlamda insan olan kişilere çok büyük sövgüde bulunmuş, o alın-

larından öpülesi ak insanlara çok büyük haksızlık yapmış olur-
dum. İşte bu kaygılarla Gönüliçrem pis kan emiciliği yaparak
yararlı bir iş yapan "sülük" bile olamayan, balçık ve irinden
oluşan bu tür kimselere "insan" demedim.); bu ülke insanları-
nın beyinlerine çeşitli yollarla egemen olup, ellerine silah vere-
rek birbirlerine saldırmalarını sağlayanların; ülke demokrasisi-
ni kişisel ve çıkarasal yaklaşımlarla tehlikeye sokanların; hoşgö-
ründen uzak; tabusal ve putsal yaklaşımlarla ülke sorunlarına
tanı koymaya çalışanların; çağdaşlığı, ilericiliği, bilimselliği bir
yana atarak, her türlü bağnazlığı çeşitli nedenlerle bu ülkeye
getirmeye, bu topraklar üzerinde yaşatmaya çalışanların; Ata-
türk'ü ve Atatürkçülüğü işlerine ve çıkarlarına geldiği gibi yo-
rumlayıp, kullanan sahte ve hain Atatürkçülerin; hukuku nes-
nel ve bilimsellikten uzak, işine geldiği biçimde ikili ölçütlerle
yorumlayanların, insanı, insan olmaktan utandıran, insanı in-
sanlıktan çıkaran işkencecilerin; soldan ve sağdan hoşgörüsüz
ve tutucuların tümünün; silah kaçakçılarının; sigara kaçakçıla-
rının; vergi hırsızlarının; servet kaçakçılarının; mesleğini hak-
kıyla yapmayanların; kendilerine tanınan yetkileri gerekli za-
man ve yerde, gerektiği gibi kullanmayanların; görev ve yetki-
lerini çıkar sağlamak üzere bir silah gibi kullananların; gözünü
kırpmadan zayıf, zavallı durumda olan insanları ezenlerin; öz-
gürlüğü ve barışı yok edenlerin; dünya uluslarını çıkarları uğ-
runa birbirine düşüren adı "süper güç" olan ülkelerin ve daha
nice kötücüllerin yılmayan takipçisi ve amansız düşmanı oldu.
Araştırmaya, bilimsel ölçütlere, hukuki verilere, sağlıklı bilgi ve
belgeye dayanmadan kimseyle ilgili iki sözcük bile etmedi. Bu,
onun mesleğine, ilkelerine bağlılığının en güzel göstergesiydi.
Hukuk ve yasalar, kim olursa olsun herkes için tek olmalıydı.
Kişilerin güçlerine uygun hukuk normları olmamalıydı. Özgür-
lükçü ve demokratik yönetimin nimetlerinden sağcısı, solcusu
ve orta yolcusu olan her yurttaş sınırsız şekilde yararlanmalıy-
dı. Ülke demokrasisinin bel kemiği durumunda olan laiklikten
kesinlikle ödün vermemeliydi. İşte Gönüliçrem, bir şövalyenin,
bir demokrasi neferinin, bir barış savunucusunun, bir Atatürk
sevdalısının, ödünsüz bir yurtseverin ilkeleriydi bunlar... O yok

artık. Ama ilkeleri, çizgisi, yazdıkları, söyledikleri, düşündükleri, yürüdüğü yol, yaydığı ışık hep bizimle olacak, hep bizimle yaşayacak. Gönüllerde, yüreklerde, beyinlerde ve yaşanan her anda varlığını hep duyuracak... O'nun yürüdüğü yoldan, ayrılmadığı çizgilerden kimbilir daha nice büyük Uğurlar yürüyecek. O zaman hep bir ağızdan, *"Uyan uyan büyük Uğur / Şu aydınlık gençliğe bak"* türküsünü söyleyeceğiz. Bu türküyü söyleyenlerin arasında olmayı ne çok isterdik değil mi Gönülüçrem? Ne çare ki, tüm bu umutlu bakışım ve beklentilerim bile, şu an içine düştüğümüz derin acıyı yeğnikleştirmeye (hafifletmeye) yetmiyor. Yüreğim yalımlar içinde. Dört bir yanım ateş duvarı sanki. Şu an yanımda olmanı inan çok isterdim. Bu acı yalnız katlanılır gibi değil...

Yüzbinler yürüyor Gönülüçrem. Uğur'un ardından, Uğur'un yolundan, Uğur'un sağından, Uğur'un solundan... O yüzbinler ki, daha birkaç gün öncesine dek, üzerlerine ölü toprağı serpilmişçesine kendi sessiz dünyalarında yaşayıp gidiyorlardı. Hatta yaşayıp yaşamadıkları bile belli değildi. Ülkede tam bir ölüm sessizliği ve küskünlüğü vardı, tüm çirkinliklere karşın. Ama Uğur'un ölümü, bir fitilin ateşlenmesi gibi yüzbinleri görkemli, anlamlı, sakın, hoşgörülerinden bir şey yitirmeden yollara döktü. İşte Atatürk uyanmıştı... Uyanmış da, alıp kalpaklı bir süvarisini yanına götürüyordu... Ankara'nın tüm yolları insanlarla doluydu. Kurtuluş Savaşı'nın ölümsüz kalpaklıları yürüyordu. O kalpaklıların ruhu, o kalpaklıların çocukları, torunları yürüyordu. Kuvayi Milliyeci bir ozan, o gür sesiyle, o su gibi çağıldayan sesiyle Ankara Marşı'nı söylüyordu. Bir uçtan, ucubucağı görünmeyen diğer uçlara doğru yankılanıyordu marşın sözleri. Hafiften başlayıp, giderek hızlanan bir yağmur, gözyaşları gibi ıslatıyordu Ankara'nın insan seliyle dolup taşan yollarını...

*"Ankara'nın taşına bak
Gözlerimin yaşına bak
Uyan uyan Gazi Kemal
Şu feleğin işine bak"*

Bütün Ankara, bütün İstanbul, bütün Türkiye Ruhi Su'nun ölümsüz sesinde buluşmuştu. O buluşmada kalpaklı bir Kuva-yi Milliyeci, büyük bir Atatürk Süvarisi, Atasının yanına yolcu edilmekteydi. Hoş gidişler ola Sevgili Uğur... Bizden saygılar, büyük umutlar, ışık demetleri götür Atatürk'e... Ulu Atatürk'e de ki, kurduğun Cumhuriyet, laik, demokratik, özgürlükçü ülke, ölümsüz çağdaş ilkelerin güvenli ellerdedir; senin yolunda yürüyenlerin en sonuncusu ölmedikçe kurduğun Devlet sonsuza dek yaşayacaktır.

Kar yağıyor İstanbul'a Gönüliçrem. Kar yağıyor lapa lapa... Soğuk, insan dudağını çatlatacak düzeyde. Düşünceleri, ilkele-ri, onuru, erdemi, dürüstlüğü, çağdaşlığı, demokrat kişiliği, olayların üzerine kararlı gidişi, çirkefliklerle yılmadan savaşı-mı, sevecen ve çocuksu yapısı ve yaydığı ışıkla içimizde sürekli yaşayacak olan Sevgili Uğur Mumcu'yu anmak istedim, seninle satırlarda sürdürdüğüm bu kısacık söyleşimde. İnan Gönüliçrem, yüreğim kanıyor.

İstanbul, Ocak, 93'

Notlar

- 1 Hilmi Yavuz, *Hüzün Ki En Çok Yakışandır Bize*, Can Yayınları.
- 2 İsrail Aydın, "Bağışlamayın", (yayımlanmamış şiiri)

İstanbul'dan (3)

Merhaba!..

Sonyaz (sonbahar) geldi. Çınar yaprakları birbiri ardına sarmakta. İstanbul sokaklarını savrulan yaprakların doldurması yakın mı yakın. En güçlü güneş bile artık terletmiyor insanı. Karanlık erkenden doldurmakta sokakları, evleri, yürekleri... Sonyazlar hep biraz hüzün, hep biraz yalnızlık, hep biraz ayrılık, hep biraz ürperti... Soğuk öncesi, kış öncesi, zemheri öncesi...

Bu sonyaz benim için oldukça ağır geldi. İç dünyamda yaşadıklarım yüreğim büyük tepki verdi ve bildiğin gibi nerdeyse bir ay süreyle ağrılar, sancılar ve acılar içinde kıvrandım. *Şimdi ise, elde var hüznün.*

Yüzbinlerce insanın kaynadığı İstanbul sokakları çok yalnız, çok boş. Çünkü sen yoksun!.. Sen, sen sevgili kardeşim çok uzaklardasın. Akdeniz'in sıcak sularını, inanılmaz bir az gelişmişlik örneği sergileyen bir ilçede yaşamaktasın. O arsız sivriskinekler de cabası...

Bu sonyazda İstanbul'da olmalıydın. Giderek sıcaklığını yitiren pırıl pırıl güneşi, çınarların yeşilden sarıya dönen yapraklarını, denizin yaza göre daha mavi dalgalarını, karanlığı erken inen akşamları birlikte yaşamalıydık.

Ağrılar ve sancılar içinde kıvrandığım günlerde; sıkıntılı hastane anlarımda burada, yanımda olmanı inan ki çok ister-

dim. Ama ne çare ki, *sen yoktun*. Sen çok uzaklarda, yeşil Karadeniz dağlarındaydın sevgili kardeşim. Sen oralardayken yüreğinin ve beyninin benimle olduğunu biliyorum. Ama o günlerimde inan ki, sana gereksinimim çok fazlaydı.

*"Ben içten içe savrulan harman
Ben artık yaşamayacak olan
Bırakıp gitmek gerek duyuyorum
Ne varsa aşk gibi dostluk gibi
Sonsuz sıcaklığına alışılan"*¹

Ben de uzun zamandan beri aylardır birşeyleri bırakıp gitmeyi, kaçıp gitmeyi çok düşündüm. Nereye mi? İstanbul dışında her yere... Kendimi götürmeden bu kenti terk edebilseydim hemen kaçırdım. Ama şu yürekten, şu yüreği dolduran şeylerden kurtulamadım.

Bu kent bana zaman zaman katlanılması çok güç olan büyük bir acı veriyor. Bu dayanılmaz acılarımı biraz olsun yeğnikleştiren (hafifleten), biraz olsun katlanılır kılan yaşantımda bir-iki insandan, *"insanım"* dan biriydin. Yaşadığım, duyduğum duyumsadığım her şeyi, her şeyimi; yüreğimden, beynimden geçen tüm duygularımı ve düşüncelerimi paylaşıyordum seninle. Son günlerde, benim yaşama tutunma, bağlanma noktam olmuşsun. Her sabah günaydınınla yunmaya, gözlerindeki ışıltıyla aydınlanmaya öylesine alışmıştım ki... Arada bir gün seni görmesem ya da sesini duymasam anlatılmaz sıkıntılar ve tedirginlikler yaşıyordum. Şu anda geleceği düşündükçe çok ürküyorum. Neden mi? Çünkü, turneden gelip, sekiz ay sürecek askere gideceksin. Kocaman bir sekiz ay!... Dile kolay!... Karanlığın erken indiği, soğuk rüzgârların savrulduğu kış günlerini bir başıma geçirmek zorunda kalacağım. Lapa lapa kar yağarken *"Hadi yürüyüşe çıkalım üstad"* diyen sevgili kardeşim yanımda olmayacak. Ne korkunç!... Keşke kış uykusuna yatmak mümkün olsaydı...

*"Dost kimdi kardeş kimdi yar kimdi
Tüm unutsam dedim unutsam
Onları unutmam ölüümümdü"2*

Bugün günlerden Pazar. Tarih, 17 Eylül 1995... Sıcak, güneşli, ıslıl ıslıl bir günü gömdük gitti. Tüm günü evde geçirdim. Saat 17:20'de seni aradım. Kamp görevlisi, Defterdar ile birlikte yürüyüşte olduğunuzu belirtti. Saat 19:00 sıralarında seni bulabilmeyi umuyordum. Ummaktan çok seni bulmayı, seninle söyleşmeyi istiyordum. Hem de çok... Saat 18:50'de yüreğimde sıcacık bir coşkuyla telefonu elime aldım ve Karataş'ın numarasını çevirdim. *Koca bir düş yıkımı...* Seni yine bulamadım. Yemeğe çıktığını söylediler. Not bıraktım sana ve derin yalnızlığıma döndüm. Senden bir dileğim var. Lütfen dinle. İşte şu dizeler söylemekte dileğimi:

*"Gün uzun türküsünü bitirdi
Karlı dallara yürüdü karanlık
Yalnızlık çekilmez bu vakit
Delirdi denizde yosun çayda balık
Gel artık"3*

Evet Sevgili, Biricik Kardeşim *"Gel artık!"* Lütfen gel..

*"Bu çaba sensiz ve boşuna, belli
Yaprak yeşilini tüketecek şarkı eskiyecek
Elbet unutan olacak bekleyen olacak
Sen sorma, dön*

*Böyle rüzgâra karşı akşamları
Yüreğim avucumda sonuna dek
Sorma, dön"4*

Evet Sevgili Kardeşim, bir an önce bitir ve DÖN!.. Çok özlendin. Buralar sensiz çok yalnız. Lütfen GEL artık!...

*"Bu nasıl gözleri insanın sana bağı
Bu nasıl yüzünden akışı mahzunluğun
Bu nasıl bitmeyen şu kadar yıl
Bir insana tutunma uzaklardan"*⁵

Seninle bugün hiç olmazsa telefonla konuşmayı, sesini duymayı çok istedim. Ancak, bu gerçekleşemedi. Telefonu kapadıktan sonra *Yeni Yüzyıl*'da Can Dünder'in "Ayrılık Ölümüdür..." başlıklı köşeyazısını okudum. "*Ayrılık da ölümdür, ölüm ayrılık olduğu kadar*" dizesi çok dokundu bana. Nâzım'a ait olan bu dize, yüreğime güm diye oturdu. Koltuğumda kalakaldım. Bu şoktan ancak, sana yazarak çıkabileceğimi düşündüm. Elim kalem aldığım gibi başladım. Şu an seninle sözcükler aracılığıyla konuşuyorum. Darmadağın, daldan dala konarak. İçimden, yüreğimden geldiği gibi... Sezen'in kaseti çalmakta müzik setinde...

*"Gün geçmez yüzbin yıl olur
Bu ayrılık kanun mudur
Evimden ocağımdan oldum aman
Kanlı gözyaşım çağlar
Yerimden yurdumdan oldum aman
Har ciğerimi dağlar"*⁶

Duygular bir ırmak gibi akıp gitmekte Sevgili Kardeşim. Zaman, kimi zaman geçmek bilmiyor. Gözüm saate kayıyor. Saat hâlâ 21:43... Bu gece geçmeyecek gibi. Akıntısı olmayan bir göl örneği durup durmakta zaman.

*"Ben sana şarkıları akıttım sana
İçimdeki ırmağı akıttım
Anlarsan söyleme istediğimi
Ölürüm"*⁷

Sezen söylüyor bangır bangır... Muhteşem!..

"Dünle beraber
Gitti cancağızım
Şimdi yeni şeyler
Söylemek lazım"⁸

Sen uzaklarda, bir Akdeniz ilçesinde sin Sevgili Kardeşim. Bense burada, bana acı veren İstanbul'dayım. Benim oralara, yanma gelmemi istiyorsun. İnan, bunu sanırım senden çok istiyorum. Ama şu andaki iç dünyam ve ruh durumum bu denli özgürlüğe elverecek gibi görünmüyor. Kendimle anlatılmaz hesaplaşmaların içindeyim. Bu büyük cesareti gösterirsem, bil ki koşup geleceğim *sana*... Sessiz ve derinden beni çok çok iyi anladığını; içimden geçen duyguları çok çok iyi duyumsadığını biliyorum. Bir de, uzaklarda olduğun günlerde mektup yazmaya alışsan... Bunu gerçekten çok isterdim. Şimdi karşılıksız konuşuyormuşum gibi geliyor.

Sevgili Kardeşim, seninle satırlardaki bu konuşmamı Adana yolunda yazdığım dizelerle noktalamak istiyorum. Sevgi ve özlemle gözlerinden öperken, GEL ARTIK diyorum...

"Seni düşünüyorum
Kuşları düşünüyorum
Uzaklarda olmanı düşünüyorum
İçine düştüğüm
yalnızlık ve özlemi düşünüyorum
Kuş olup uçamadığıma
Çok ama çok üzülüyorum."

(1990 Yazı, K. Maraş-Adana Arası)

İstanbul 17.09.1995-18.09.1995

Notlar

- 1 Gülten Akın; *Seyran*, s. 28.
- 2 Gülten Akın; *Seyran*, s. 29.
- 3 Gülten Akın; *Seyran*, s. 46.

- 4 Gülten Akın; *Seyran*, s. 44.
- 5 Gülten Akın; *Seyran*, s. 79.
- 6 Sezen Aksu- Meral Okay; *Şarkı Sözü, Işık Doğudan Yükselir* albümü.
- 7 Gülten Akın; *Seyran*, s. 30.
- 8 Mevlâna; Sezen Aksu'nun *Işık Doğudan Yükselir* albümünde şarkı.

“Hangi yalan bir ömür boyu sürer ki? Sürmüyor i te.
Sevda açlıkları yalancı aldansamalarla giderilemiyor.
Giderilemiyor, gönlün bir k  eci ine ta  gibi oturmuş acılar.
Dindirilemiyor gönül acıları. Yazlandırılmıyor gönül kışları.
Sonuçta, her insan yaşamında acılarıyla, sevgisizlikleriyle,
gönül kışlarıyla ba ba a. Herkes yaşamında biraz yalnız.
Yaşam bu. Do rusuyla, yanlışıyla. Ya anacak Gönüliçrem.
Yaşanan; iz bırakan, iz bırakmayan her gün gibi. Bir ırmak
 rne i akıp gideceğiz. Kavuşulan bir deniz olur mu,
olmaz mı bilinmez. Bir bilinmezde yalnızız i te.”

Hayata gönül borcu duyan bir sıcak insanın mektupları.

TEMA

TÜRKİYE   L OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-363-794-2

9 789753 637947